

HOOFSTUK V.

VELDDIENS VAN DIE DUITSE KOMMANDO.

Afskeid en die Tog na die Grens.

„De oorlogszon is gerezen! Wat zal het zijn? Een verwoest en geknecht Zuid-Afrika, óf - een vrij Vereenigd Zuid-Afrika?

Manifes van F.W. Reitz.
11 Okt., 1899.

Eerste Tekens van Swak Skakels in die Duitse Kommando.

Die Duitse kommando wat aanvanklik so sterk was dat hulle op voorwaardes aangedring het wat die grootste mate van onafhanklikheid en selfstandigheid aan hulle sou verseker, het spoedig na die oprigting daarvan die eerste tekens van ontbinding getoon. In die grootse gebou wat die Duitsers met die totstandkoming van die „Deutschen Verband“ opgerig het, het aaklige barste verskyn wat die opbreek van die Duitse kommando in kleiner, ondoeltreffender Duitse korpse maar alte duidelik voorspel het.

Op 18 September het gerugte dat 'n aantal Duitsers besluit het om een van die De Mellion's in Johannesburg as hul kommandant te kies, Schiel se ore bereik.⁽¹⁾ Daar was gelukkig geen waarheid in die gerugte nie, maar waar 'n rokie is moet 'n vuurtjie wees. Dit het spoedig geblyk dat die „vuurtjie“ in Pretoria was. Meer as sestig Duitsers van die hoofstad het besluit dat hulle nie tevrede was met die verkiesing van Adolf Schiel as kommandant nie. In 'n versoekskrif aan die Regering het hulle gevolglik daarop aangedring dat die Regering liever „de Heer Doctor L. Neumann, nu genaamd de Heer Baron L. von Zelewski“ as kommandant van 'n Duitse kavalleriekorps moes aanstel.⁽²⁾

Gelukkig het die Regering geen ag op die versoek geslaan nie. Die eenheid van die Duitse Kommando het dus ongeskonde voortbestaan. 'n Geweldige kraak het egter in die fondament van die Duitse kommando verskyn toe Paul

Krantz/.....

-
- 1) T.A. K.G. D.C. Band 1. p. 26. A. Schiel aan lt. Grothaus dd. 18 September 1899.
  - 2) T.A. K.G. Band No. 198. Supplementêre Stukke 1899-1902. 65 Petisionarisse aan Reg. dd. 21 September 1899.

Krantz van die Pretoria-afdeling geweier het om onder bevel van Adolf Schiel na die front te vertrek. Schiel het op 21 September reeds verneem na die getal goeie ruiters en skutters van die Pretoria-tak van die kommando, wat dadelik saam met Krantz in die veld kon ruk.⁽³⁾ Toe Krantz later in Johannesburg aankom, het hy dadelik laat blyk dat hy nie geneë was om as 'n gewone manskap onder Adolf Schiel te dien nie. Hy wou die Pretoria-afdeling as 'n aparte Duitse korps aanvoer en minstens die rang van veldkornet beklee. Aangesien von Quitzow nouliks 150 man as eerste Pretoria-afdeling kon uitrus en in die veld stuur, was Schiel nie bereid om Krantz as 'n veldkornet aan te stel nie. Die voorwaardes van oprigting het bepaal dat 'n veldkornet en assistent-veldkornet vir elke 300 man aangewys kon word en daar die Johannesburg- en Pretoria-afdelings van die Duitse Kommando gesamentlik skaars 400 man behoorlik kon uitrus om saam met die eerste kommando's op te ruk, het kommandant Schiel besluit dat een ingesweerde veldkornet - Von Quitzow - voorlopig voldoende was. Die Afrikanerafdeling het reeds onoffisieël 'n veldkornet en assistent-veldkornet gekies en met al die ander ingeswore stafoffisiere, was daar vanselfsprekend meer as genoeg manne in bevel van die Duitse Kommando. Schiel was dus nie bereid om Krantz sy sin te gee nie.⁽⁴⁾

Paul Krantz het hom uit die kommando onttrek,⁽⁵⁾ maar in Pretoria het hy weer by die Duitse afdeling aangesluit en daarin geslaag om sonder Schiel se aanbeveling tog op 4 Oktober 1899 as assistent-veldkornet van die Duitse kommando deur die Regering aangestel te word.⁽⁶⁾

Hy het sy rang en sy invloed gebruik om die manskappe van die Pretoria-afdeling teen Schiel op te rui.⁽⁷⁾

In Pietersburg het ook 'n aansienlike getal Duitsers en Hollanders hulle bereid getoon om vir die vryheid van

Transvaal/.....

-
- 3) T.A. K.G. D.C. Band I p. 39. A. Schiel aan P. Krantz dd. 21 September 1899.
  - 4) T.A. K.G. C.R. 7792/99. A. Schiel aan asst.gonl. J. Kock dd. 9 Oktober 1899.
  - 5) T.A. K.G. D.C. Band I p. 170. A. Schiel aan Von Quitzow dd. 1 Oktober 1899.
  - 6) T.A. SS. RBB. 1828/99 Band 2904. p. 730.
  - 7) T.A. K.G. CR. 7792/99. A. Schiel aan asst.gonl. J. Kock dd. 9 Oktober 1899.

Transvaal te veg.⁽⁸⁾ Dit het die ambisie van Schiel se vriend, B.H. Dicke, aangewakker en ook by hom het die begeerte ontstaan om 'n eie Duitse korps tot stand te bring, wat onafhanklik van Adolf Schiel se Duitse kommando sou optree. Dicke het die Regering derhalwe om goedkeuring gevra om 'n Duitse korps in die noorde op die been te bring. Die Duitse korps van Zoutpansberg sou dan onder die kommandant van die Zoutpansbergkommando velddiens doen.⁽⁹⁾

Aangesien daar reeds 'n Duitse kommando bestaan het, het die kommandant-generaal Dicke nie toegelaat om nog 'n Duitse korps op te rig nie. Hy is beveel om by die kommando van Zoutpansberg aan te sluit, waardeur hy in elk geval nie deelgeneem het aan die opbou van die Duitse bond en Duitse kommando nie.⁽¹⁰⁾

Adolf Schiel se droom van een kragtige verenigde Duitse kommando wat 'n betekenisvolle leërafdeling met 'n gewigtige slaankrag sou uitmaak, is derhalwe nie verwesenlik nie. Die Duitsers het spoedig na Schiel se vertrek na die front tekens van verslapping begin toon en ambisieuse Duitsers het elke geleentheid probeer benut om die Duitsers in kleiner korpse op te breek en self as „kommandant” daarvan te voorskyn te tree. Die sug na range en leierskap het dus nog voor die uitbreek van die oorlog, die Duitse kommando skade aangedoen. Die invloed van die „Deutschen Verband” is daardeur verminder en die hele organisasie het begin wankel. Daar was onmiskenbare tekens dat die Duitsers van Pretoria en in ander dele van die Republiek, nie aan Adolf Schiel en die hoofkomitee van Johannesburg ondergeskik wou wees nie. Geleidelik het daar 'n neiging onder die Duitsers ontstaan om afsonderlike korpse op te rig en ander leiers daarvoor te kies. So 'n verbrokkeling kon net een gevolg hê: Dit moes die Duitse kommando wat sterk begin het, noodwendig verswak en selfs laat doodbloei.

Laaste Voorbe-
reidsels vir die
vertrek van die
Duitse Kommando.

Salig onbewus van die munitery wat 'n
ramp in die Duitse Kommando sou ver-
oorsaak, het luitenant-kolonel Schiel

die/.....

-
- 8) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 2) p. 164. Landdros, Pietersburg aan K.G. dd. 18 Oktober 1899.
- 9) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 6) p. 447. B.H. Dicke aan K.G. dd. 7 Oktober 1899.
- 10) T.A. K.G. Brieweboek 31 Augustus tot 13 Oktober 1899. p. 839 K.G. aan Dicke dd. 7 Oktober 1899.

die laaste voorbereidsels vir die afskeid van sy kommando getref. Op 26 September het die kommandant-generaal elke offisier in 'n vertroulike omsendbrief aangemaan om sy manne in die geheim op te roep en gereed te wees vir 'n onmiddellike uittog as die bevel kom. Gedagtig aan die belangrikheid van 'n eendragtige optrede tydens so 'n lewensgevaarlike en gewigtige onderneming, waarvan die voortbestaan van die Suid-Afrikaanse Republiek en 'n vrye onafhanklike Afrikanervolk afgehang het, het generaal Joubert die volgende vermaning op die hart van elkeen gedruk:

„Nu Broeders, Burgers en Officiëren, wees eensgezind en niemand zie voor zigt zelven, maar allen voor elkaar. Laat niet toe dat een eigen ik in een onzer werke, maar laat een nederigen geest ons bezielen. Laten wij elk een onze naaste liefhebben en voortreffelijker achten dan zich zelf, want daardoor zal goede raad gevonden en gehouden worden, en zoo zal de Heere onze Raadgever zijn.”

Vervolgens het die kommandant-generaal sy offisiere verseker dat die Regering en die volk nie die eerste skoot in die stryd wil afvuur nie „maar wij worden er toe gedwongen, gedreven, ja verplicht, en wat kunnen wij doen, wij kunnen niet anders; God helpe ons.”

Generaal Joubert het verder aangedui dat hy voorlopig geen strategiese oorlogsplan uitgewerk het nie. Dit sou slegs sy taktiek wees om nie dadelik verskansde stede en kampe „waartegen onze burgers niet zullen kunnen staan” aan te val nie. Die vyand moes op die oop veld aangeval word en belet word om voort te ruk. Veldslae moes dus op plekke wat vir die Boere geskik was gelewer word en daar moes hulle optree soos God hulle sou lei „want het is nist mogelijk om hier op het kantoor zittende het slag of het slagveld te regelen, eerst op de plek zelf spreekt de omstandigheid, daarom moet het aan het beleid van elken Raad van Officiëren, of aan het Hoofdbestuurder gelaten worden om te zien wat de dag hem leert, enz.”⁽¹¹⁾

Intussen moes die verskillende kommando's so vinnig as moontlik na bepaalde plekke aan die grense van die Republiek opruk om te verhoed dat die Engelse magte wat

op/.....

---

11) T.A. K.G. Band No. 344. Omsendbrief van K.G. No. C.B. 18/99 dd. 26 September 1899.

op strategiese plekke net buite die grense van Transvaal saamgetrek was, by 'n skielike oorlogsverklaring vinnig opmars en die Suid-Afrikaanse Republiek ongehinderd binne-dring.

Luitenant-kolonel Schiel en sy adjudant, Robertson, was in die laaste dae voor die uittog na die grense, druk besig met die uitrusting van die eerste 400 man van die Johannesburg- en Pretoria-afdelings van die Duitse kommando. Op daerdie stadium het die leiers van die Duitse bond op 'n uiteindelijke kommandosterkte van minstens 4000 manskappe gereken.⁽¹²⁾ Soos reeds geblyk het was die tyd en beskikbare perde en uitrusting ongelukkig te beperk om meer as 400 man in gereedheid te bring om saam met die eerste Boerekommando's op te ruk.

Die kommandant-generaal het kommandant Ben Viljoen en sy Johannesburgkommando aangevul deur Adolf Schiel met die Duitse kommando, onder bevel van assistent-generaal J.H.M. Kock, L.U.R., geplaas. Op die 28ste September het Ben Viljoen die opdrag om te vertrek, waarop hy met spanning gewag het, ontvang. Generaal Kock moes met die kommando's onder sy aanvoering na Kliprivier aan die Vry-staatsgrens voortyl om Bothaspas te beset.⁽¹³⁾

Op 29 September was kommandant Schiel ook in besit van die bevel om onmiddellik met sy kommando te vertrek.⁽¹⁴⁾ Daar was egter nog so baie laaste voorbereidings om in aller haas te tref, dat die Duitse kommando dit onmoontlik gevind het om saam met die Johannesburg-kommando op die aand van 29 September af te reis.

Schiel moes ook nog die voortsetting van die dringendste werkseamhede in sy departement wat nie gestaak kon word nie, reël. Sy eerste klerk, E.E. Meintjies - die enigste amptenaar wat in die hoofkantoor te Pretoria agtergebly het - is as waarnemende verantwoordelike klerk aan-

gestel./.....

-
- 12) De Volksstem. 27 September 1899.
- 13) B.J. Viljoen: „Mijne Herinneringen uit den Anglo-Boereoorlog" Amsterdam 1902 p. 20.
- 14) T.A. K.G. D.C. Band 1 pp. 89-90. A. Schiel aan sekr. reg. prov. kom. dd. 29 September 1899.

gestel. Schiel het hom gelas om die departementele sake na die beste van sy vermoë uit te voer. Hy moes egter onthou dat Schiel nog Hoof van Gevangeniswese gebly het en moes sorg dat die kommandant van die Duitse kommando, selfs op die slagvelde nog gedurig op hoogte gehou word van alles wat in sy departement voorval. Hy het Meintjies beveel om onder geen omstandighede eiemagtig op te tree nie. (15)

Die Duitsers van Heidelberg wat gereed was om saam met die Duitse kommando te vertrek, is deur kolonel Schiel gelas om onmiddellik na die fort in Johannesburg te gaan en hulle by kaptein Weiss aan te meld. Daar sou hulle perde en uitrusting ontvang. (16)

Plaasvervanger in Pretoria aangewys. Luitenant-kolonel Schiel het ook betyds vir bekwame plaasvervangers gesorg, waardeur die onvoorbereide manskappe wat nog uitgerus en indien moontlik van perde voorsien moes word, in veilige hande agtergelaat is.

In Pretoria het die besadigde von Quitzow reeds sedert sy verkiesing as voorsitter van die Pretoria-tak van die Duitse bond en lank voor sy aanstelling as veldkornet, as Adolf Schiel se plaasvervanger opgetree. Aangesien hy later as Schiel na die front sou gaan, het hy outomaties as Schiel se verteenwoordiger in Pretoria agtergebly. Hy moes derhalwe vir sy eie plaasvervanger sorg toe hy ook na die front moes vertrek het.

Op 26 en 30 September het kommandant Schiel die laaste bevels voor die vertrek van die kommando aan von Quitzow gegee. Hy moes sy beste skutters en ruiters gereed hou om onmiddellik na die fort in Johannesburg te vertrek, sodre dit nodig word. Schiel het dit uitdruklik beklemtoon dat hy slegs uitstekende skutters en ruiters in die eerste afdeling van die Duitse kommando met hom saam sou neem.

Wanneer von Quitzow 'n verdere bevel van Schiel ontvang/.....

-
- 15) T.A. (i) K.G. D.C. Band I. p. 119. A. Schiel aan E.E. Meintjies dd. 30 September 1899.
 (ii) Pretoria-Argief. Band 119. Veldkornetstukke C.P.M. 1725/00. E.E. Meintjies aan wnd. vkt. Pretoria dd. 30 Sept. 1899.
- 16) T.A. K.G. D.C. Band I. p. 116 A. Schiel aan H. Albers dd. 30 Sept. 1899.

vang om die ander manskappe van die Duitse kommando in Pretoria op te roep, moes hy sy eie diskresie gebruik. Hy moes die manskappe volgens sy eie ondervinding beoordeel en op taktvolle wyse uitsoek, uitrus en bewapen en onder geen omstandighede na ander persone se advies luister nie. In alle krygsake moes veldkornet von Quitzow net na eie goeëdunke handel en geen ag slaan op die komitee van die Duitse bond nie. „U geeft uwe bevelen volgens uw best gevoelen en bent alleen aan my verantwoordig schuldig zoolang de Generaal of de Regeering deze verantwoordig niet eischt," het die Duitse kommandant beveel.

Die aanvullende goeie ruiters en skutters moes gedurig gereed wees om sonder versuim na Schiel gestuur te word, sodra hy hul ondersteuning eis. Voetgangers moes apart ingerig word sodat Schiel uiteindelik ook 'n sterk infanteriekorps van die Duitse kommando in die veld kon stoot, as hul hulp vereis sou word.⁽¹⁷⁾ Die voetgangers wat in Pretoria op bevele om na die front te vertrek gewag het, moes intussen vir die bewaking van die spoorlyn of enige ander dienste wat deur voetgangers verrig kon word, beskikbaar gestel word. Ten slotte is von Quitzow deur Schiel versoek om sy plaasvervanger en die offisiere van die Johannesburg-afdeling getrou te ondersteun en met raad en daad by te staan, wanneer hul sake wat die Duitse kommando geraak het, by die kommandant-generaal of die Regeering moes bepleit.⁽¹⁸⁾

Schiel se plaas-
 vervangers in
 Johannesburg.

In Johannesburg het Schiel vir F. Kirchenbauer as plaasvervangende kommandant van die Duitse kommando aangestel. Schiel se laaste bevele aan Kirchenbauer kan as volg saamgevat word:-

1. Hy moes ook voortgaan met die uitrusting en afrigting van manskappe en soveel versterkings as moontlik agter Schiel aanstuur, sodra meer manskappe verlang word.
2. Die voetgangers moes vir enige gebeurlikheid gereed gehou word. Die geskikste infanteriste moes vir velddiens afgesonder word, terwyl die minder geskikte voetgangers se name aan die regeringskommissie vir Rus en Orde verstrekk moes word. Die kommissie kon dan van sodanige voetgangers gebruik maak vir bewakingsdienste in en om
 Johannesburg/..

17) T.A. K.G. D.C. Band I pp. 64-66. A. Schiel aan von Quitzow dd. 26 September 1899.

18) Ibid. pp. 134-135. A. Schiel aan von Quitzow dd. 30 September 1899.

Johannesburg.

3. Sodra kaptein Weiss en luitenant Badicke met die eerste versterkingsmag na Schiel vertrek, moes Kirchenbauer Badicke se magasyn en sy boeke op behoorlike wyse oorneem en in orde hou.

4. Verder moes Kirchenbauer gereeld volledige naamlyste van alle diensdoende lede van die Duitse kommando aan die veldkornet in Johannesburg verstrek, sodat geen dienspligtige Duitsers miskien onder die vaandel van die Duitse kommando probeer vaar, teneinde hul pligte te ontduik nie.

5. Wat die bewapening van die manskappe en die verskaffing van voer en proviand aan die kommando betref het, moes Kirchenbauer hom tot die verskillende kommissies wat met die beheer daarvoor belas was, tot die kommandant-generaal of die Regering wend. Schiel het die waarnemende kommandant verseker dat von Quitzow in Pretoria hom altyd sal help om vertoë wat hy ten behoewe van die Duitse kommando aan die verskillende kommissies of amptenare rig, deur te werk.⁽¹⁹⁾

Aangesien kommandant Schiel besef het dat hy nie die afrigting van die agterblywende rekrute in onbekwame hande kon laat nie, het hy besluit om twee van sy stafoffisiere, naamlik kaptein Weiss en luitenant Badicke, by die fort in Johannesburg te laat bly om toesig te hou oor die uitrusting en opleiding van versterkingsafdelings vir die Duitse kommando. Weiss is deur Schiel beveel om die versterkingsmag as dit nodig word, dadelik uit te lei. Badicke moes saam met Weiss na die front vertrek.⁽²⁰⁾ Hy moes egter in bevel van die magasyn bly totdat hy van Schiel bevel ontvang het om saam met Weiss teen die vyand op te trek. Hy moes noukeurig van alles boekhou en voordat hy die boeke aan Schiel se plaasvervanger, waarnemende kommandant F. Kirchenbauer, oorhandig het, moes die sekretaris van die Duitse bond in Johannesburg, Stollberg, die inskrywings eers nagaan en sertifiseer dat daar van alle transaksies

behoorlike/.....

---

19) Ibid. pp. 140-143. A. Schiel aan Kirchenbauer dd. 29 Oktober 1899.

20) Ibid. pp. 120-121. A. Schiel aan Weiss dd. 30 Oktober 1899. (Schiel het 'n foutiewe datum hier neergeskrywe. Dit moes 29 of 30 September 1899 wees.)

behoorlike rekenskap gegee is.⁽²¹⁾ Sodoende het Adolf Schiel voorsiening gemaak vir die ordelike voortsetting van die organisasie van die Duitse kommando, na sy vertrek na die front. Nadat hy die name van sy plaasvervangers aan die kommandant-generaal en die proviandkommissie bekend gemaak het, teneinde moontlike verwarring na sy vertrek te voorkom⁽²²⁾ het hy as 'n laaste maatreël voor sy afskeid, sy testament in orde gebring en die nodige voorsiening vir sy vrou en familie gemaak ingeval van sy skielike dood op die slagveld.⁽²³⁾

Die Vertrek van Adolf Schiel het dus geen steen onaangeroer die Duitse Kommando: Johannesburg. gelaat om te verseker dat die versterking, groei en uitbouing van die Duitse kommando na sy vertrek met die eerste afdeling van die Duitse kommando, reëlmatig en ywerig sou voortgaan nie. Op 30 September was alles gereed vir die vertrek. Die keur van die Pretoria-tak is deur 'n lid van die Pretoriase komitee van die Duitse bond na Johannesburg oorgetring,⁽²⁴⁾ maar na al die voorsorg wat Schiel geneem het om enige wanordelikheid of onenigheid in die Duitse kommando te voorkom, moes hy bitter teleurgestel gevoel het toe Paul Krantz geweier het om as 'n gewone manskap na die grens te gaan. Met Krantz se bedanking uit die kommando het die eerste teken van skeuring in die geleedere van die kommando self duidelik geword.

Daar was egter vir Schiel geen tyd om hierdie slang wat sy aaklige kop onverwags uitgesteek het, eers te vermorsel nie. Ben Viljoen het reeds op die Duitse kommando in Standerton gewag en was in besit van skriftelike instruksies om so spoedig moontlik met kanonne na die Oranje-Vrystaat op te ruk.⁽²⁵⁾ Die Duitse kommando kon dus nie 'n dag langer vertoef nie en Schiel kon ter elfderure niks doen om te verhoed dat Paul Krantz na Pretoria terugkeer om die manskappe teen hom op te rui en muitery in die kommando te veroorsaak nie.

Kommandant/.....

-
- 21) Ibid. pp. 124-125. A. Schiel aan Badicke dd. 29 September 1899.
- 22) Ibid. pp. 126-127 en pp. 138-139. A. Schiel aan K.G. en prov. kom. dd. 30 September 1899.
- 23) Ibid. pp. 123, 128, 129. A. Schiel aan Weesheer en bestuurders van Nasionale Bank Pretoria en Pietersburg, dd. 30 September 1899.
- 24) Ibid. p. 134. A. Schiel aan von Quitzow dd. 30 September 1899.
- 25) T.A. K.G. Band 332 (Deel II) p. 154. Komdt. Viljoen aan K.G. dd. 30 September 1899.

Kommandant Schiel het met sy manskappe gereël dat hy drie kanonskote uit die fort sou afvuur om hulle tot gereedheid aan te maan. 'n Vierde kanonskoot sou die teken wees vir alle manskappe om onverwyld by die fort te versamel vir die uittoeg. Op die 28ste September, toe die bevel om uit te ruk die Johannesburgers bereik het, het die vuurlope van 'n kanon in die fort te Johannesburg sy onheilspellende boodskap drie maal oor die stad laat weergalm. Elke manskap van die Duitse kommando het toe geweet dat die tyd om afskeid te neem aangebreek het. Vir die Johannesburgers in die algemeen was dit die eerste geluide van die oorlogsgerammet wat die laaste hoop op vrede vir goed verydel het. Na 'n kort stilte het 'n vierde kanonskoot om 11.30 v.m. oor Johannesburg se heuwels weergalm. Dit was die bevel vir die Duitse kommando om die wapens aan te gord en by die fort te versamel.⁽²⁶⁾

Schiel se kommando was sonder kanonne omdat die kommandant-generaal hom beveel het om die twee oorblywende kanonne in die fort aan assistent-generaal Kock af te gee.⁽²⁷⁾ Die kanonne en hul bemannings is aanvenklik onder bevel van luitenant H.C.W. Grothaus geplaas. Hy het dus ook in generaal Kock se leërafdeling gebly, maar die Duitse kommando het hom verloor.⁽²⁸⁾ Soos reeds vermeld was Grothaus een van die oorspronklike stigterslede van die Duitse bond. Om te vergoed vir hierdie verlies, is Grothaus se kollega, luitenant F.W. von Wichmann, tot Schiel se vreugde by die Duitse kommando gevoeg. Dit is 'n aanduiding dat die Regering nog steeds die moontlikheid dat die Duitse kommando vir nuttige artillerie-dienste aangewend kon word, in gedagte gehou het.⁽²⁹⁾

Afskeid.   Sondagoggend, 1 Oktober 1899, was die waens van die Duitse kommando klaar ingespan en gereed om van die fort in Johannesburg te vertrek. Die Afrikaner-afdeling het ook by die fort aangetree, maar die Duitsers was op die tentoonstellingsterrein van die Landbougenootskap in marsorde opgestel. Pastoor Grassmann, 'n Duitse geestelike van Johannesburg, het by die Afrikaner-afdeling 'n

gebed/.....

-
- 26) Standard and Diggers News. 29 September 1899. p. 5.
  - 27) T.A. K.G. Band No. 263 (Brieweboek 1899) p. 510 K.G. aan A. Schiel dd. 30 September 1899.
  - 28) T.A. Prellerversameling: Lêer No. 256. Lewensketse:
  - 29) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 2). p. 134. K.G. aan komdt. Fort Johannesburg dd. 30 Sept. 1899.

gebed gedoen.⁽³⁰⁾ Die Duitsers het hy kortliks toegesprek en hulle ten slotte aan die beskerming van die Hoër Hand opgedra. „Denkt daran dass Ihr Christen seid. Ein guter Christ wird auch ein guter Soldat sein" het die eerwaarde heer gesê.⁽³¹⁾

Om vieruur die middag het die trein met die Duitse kommando uit Johannesburg se stasie gestoom.⁽³²⁾ Die vrouens en ander naasbestaandes van die Duitsers het, net soos die Boerevrouens, die afskeid moedig deurgemaak en die manne aangespoor en besiel vir die bloedige stryd wat moes volg.⁽³³⁾

Kommandant Sarel Eloff was baie begaan oor die vertrek van die Duitsers. Hy het die Regering kennis gegee dat die fort onbeskerm en nutteloos was met die geringe besetting wat daarin oorgebly het. Daarom het hy daarop aangedring dat die Regering die besettingsmag van die fort met manskappe van die Rydende Polisiekorps moes aanvul.⁽³⁴⁾ Hy was so in die nood oor die gebrek aan bekwame manne om hom by te staan, dat hy Adolf Schiel se adjudant, T.C. Robertson, oorreed het om nog 'n tyd by hom te bly om hom behulpsaam te wees. Adolf Schiel is derhalwe met slegs twee van sy ingeswore offisiere, naamlik graaf Harra von Zeppelin en Otto von Albedyll na die front. Kaptein Weiss en luitenant Badicke sou later met die versterkingsmag volg; van Pretoria is geen offisiere saam met Schiel nie en kommandant Eloff het kaptein Robertson in die fort teruggehou. Die Regering het egter beslis dat kaptein Robertson nie in die fort moes bly nie, maar dadelik na die front moes vertrek om hom by kommandant Schiel en die Duitse kommando aan te sluit.⁽³⁵⁾

Die Tog na die Grense.   Assistent-generaal Kock se kolonne sou 'n onderdeel van die suid-oostelike leërmagte van die Suid-Afrikaanse Republiek uitmaak. Die kommando's wat na die oostelike grense (Natal) vertrek het, het te Sandspruit naby Volksrust 'n geweldige groot laer opgeslaan. Die spoorweg na Natal is uitsluitend vir/.....

-
- 30) A. Schiel: „23 Jahre....." p. 389.
 31) J. Scheibert: „Der Freiheitskampf der Buren und die Geschichte ihres Landes." Berlyn 1903. Band I. Deel II.p.117.
 32) Adolf Schiel: „23 Jahre....." p. 392.
 33) Standard and Diggers News. 4 Okt. 1899. p. 4.
 34) T.A. K.G. Band 332 (Deel 3). p. 179. Kapt. Eloff aan K.G. dd. 1 Okt. 1899.
 35) T.A. SS.R. 13659/99 (i) Kapt. Eloff aan SS. dd. 2 Oktober 1899 en
 (ii) Besluit van Reg. dd. 2 Oktober 1899.

vir militêre vervoer gemonopoliseer en daar was so 'n groot verkeer op die ysterbaan dat treine dikwels vir ure lank opgehou is. Die personeel van die Z.A.S.M. het die verkeer egter op die lofwaardigste wyse gehanteer en gereël en die verskillende kommando's het hul bestemmings in bykans ongelooflike kort tyd bereik.

Die Duitse kommando is ook te Sandspruit ingewag.⁽³⁶⁾ Weens 'n oponthoud van die treine te Standerton, waar kommandant Viljoen met sy manskappe (insluitende luitenant Grothaus met die twee kanonne en hul bemannings wat vir generaal Kock se leërafdelings bedoel was), reeds op 1 Oktober op hul aanvoerder en luitenant-kolonel Schiel met die Duitse kommando gewag het,⁽³⁷⁾ moes die hele Johannesburgafdeling te Standerton oorbly.⁽³⁸⁾

Terwyl die Duitse kommando en generaal Kock in Standerton by kommandant Viljoen en die Johannesburgers aangesluit en op hul treine se vertrek na Sandspruit gewag het, is hul koers deur die kommandant-generaal verander. Die Vrystaters het by generaal Joubert aanbeveel om 'n sterk Transvaalse kommando na die Oranje-Vrystaat te stuur om by hulle aan te sluit. Generaal Joubert het die noodsaaklikheid om 'n deeglike verbinding met die magte van die Oranje-Vrystaat te bewerkstellig, ten einde 'n kragtige gesamentlike optrede teen die vyand te versoker, ingesien. Aangesien die Vrystaatse bevelhebbers daarop aangedring het dat generaal Joubert „mannen van ondervinding” na hulle moes stuur, het hy besluit om assistent-generaal Kock en die Johannesburgers, en kommandant Schiel se Duitse kommando benewens luitenant Grothaus met die twee kanonne na die Oranje-Vrystaat te laat wegdraai.

Generaal Kock het dadelik besef dat sy mag daardeur ver voor die res van die oostelike leër sou moes opruk. Daardeur sou die Johannesburgers en die Duitse kommando wat gesamentlik maar 'n paar honderd man sterk was, die voorhoede van die oostelike Boerleër word. As dit tot 'n

botsing/.....

-
- 36) Standard and Diggers News (i) 2 Oktober 1899 p. 5.
(ii) 4 Oktober 1899 p. 4.
- 37) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 3) p. 169. Komdt. Viljoen aan K.G. dd. 1 Oktober 1899.
- 38) Standard and Diggers News. 5 Oktober 1899. p. 5.

botsing met die vyand sou gekom het, sou dit derhalwe maar swaar geval het om met die klein klompie manskappe veel uit te rig. Generaal Kock het dus dadelik op versterkings aangedring. Die verskillende kommando's was egter almal reeds bepaalde stellings aangewys en daar was nie 'n afsonderlike reserwemag waaruit generaal Joubert 'n versterkingsmag vir generaal Kock beskikbaar kon stel nie. Die kommandant-generaal was dus verplig om vrywilligers van die verskillende kommando's te vra om die mag van generaal Kock aan te vul. Hy het 'n beroep op die kommandante en veldkornette gedoen om die vrywilligers uit te soek en van 100 tot 200 manskappe so spoedig moontlik na generaal Kock se kommando's te laat vertrek.⁽³⁹⁾

Die Johannesburgers en die Duitse kommando is derhalwe nie na die groot militêre basis by Sandspruit nie. Hulle het Standerton op die oggend van 2 Oktober verlaat en oor die velde opgeruk na die Vrystaatse grens. Teen die aand het hulle te Platrand, ongeveer halfpad tussen Standerton en Sandspruit, afgesaal.⁽⁴⁰⁾ Die volgende dag is die kolonne verder, maar kommandant Schiel het 'n aantal Duitsers by die Platrandkamp laat bly om op perde en provisie wat nog moes aankom, te wag.⁽⁴¹⁾ Die 4de Oktober het generaal Kock die Kliprivier bereik en daar gekampeer. Sy kamp was toe ongeveer twee uur te perd van die groot laer by Sandspruit verwyder.⁽⁴²⁾ Kommandant Schiel en dr. Mangold het van die geleentheid gebruik gemaak om die volgende telegram namens die Duitse kommando aan die Duitse keiser te Berlyn te stuur:-

„Duitse vrywilligers aan die front hoop om vegtende of vallende 'n ware Duitse broederras te bestendig. Ons betreur dit diep dat die hoëre politiek van die Duitse Regering geen invloed op ons belange kan uitoefen nie. Nietemin protesteer ons teen Engeland se seeroweragtige optrede. Mag Duitsland se stryd om vryheid en reg nie vergeet word nie en mag U Majesteit se seën op ons rus.“⁽⁴³⁾

Die/.....

-
- 39) T.A. K.G. Band No. 352 (OBB.: Oktober 1899-Maart 1900) pp. 6-7. K.G. aan alle offisiere dd. 5 Oktober 1899.
- 40) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 3) p. 235. Landdros Standerton aan K.G. dd. 3 Oktober 1899.
- 41) T.A. K.G. Band No. 345. J.H.M. Kock aan K.G. dd. 6 óf 7 Okt. 1899.
- 42) Standard and Diggers News. 10 Oktober 1899 p. 4.
- 43) Ibid. 4 Oktober 1899 p. 4 (Deur skrywer vertaal).

Die kommandant-generaal het die geleentheid weer gebruik om die twee uithaler Duitse artilleriste, von Wichmann en Grothaus van die Duitse kommando en generaal Kock se magte te onttrek. Hulle is albei na Sandspruit ontbied. Von Wichmann is by die derde en Grothaus by die eerste battery van die Staatsartilleriekorps geplaas.⁽⁴⁴⁾

Te Kliprivier het generaal Kock Ben Viljoen gelas om die offisiere van die Vrystaat te gaan ontmoet en die verlangde verbindings met hul magte te bewerkstellig.

Die Engelse leërs kon die Oranje-Vrystaat deur etlike gerieflike bergpasse in die Drakensbergketting binnedring. Die vernaamste deurgang was ongetwyfeld Van Reenenspas, waar die spoorweg na Bestersstasie en Ladysmith in Natal, deurgaan. Bothaspas was van ewe groot strategiese belang, omdat dit die naaste aan die grens van die Transvaal geleë is.

Die vyand het Durban as eerste militêre basis gehad en sy grootste magte in Natal in 'n vooruitgeskewe basis te Ladysmith saamgetrek. Sterk afdelings is nog verder vorentoe na Dundee en New Castle uitgestoot. Om hierdie skuif van die Engelse bevelhebbers op die grusame oorlogsskaakbord te verydel, het kommandant-generaal Joubert sy oorlogspionne te Volksrust geplaas. Daarvandaan kon hy sy kommando's al langs die Natalse grens oopsprei. Liewer as om deur die Drakensbergpas in Natal, Laingsnek, op te ruk en reg op die hoofmag van die oostelike Boereleër te Volksrust af te stuur, was die gevaar derhalwe altyd aanwesig dat die Engelse kon besluit om deur die verskillende bergpasse aan die Vrystaat-Natalgrens die Republieke binne te dring. Kommandant Ben Viljoen het sommige Vrystaatse aanvoerders te Harrismith ontmoet en met hulle ooreengekom dat generaal Kock se magte Bothaspas in die Vrystaat sou beset.⁽⁴⁵⁾ Die Vrystaters sou self al die ander bergpasse beset en kon daarvandaan gelyktydig met Kock se magte Natal binneval, sodra die oorlog verklaar word.⁽⁴⁶⁾

Generaal Kock het die Kliprivierlaer onverwyld opgebreek/.....

-
- 44) T.A. Prellerversameling. Lêer No. 256. Lewensketse. Von Wichmann en Grothaus het albei tot aan die einde van die oorlog in die veld gebly. Hulle het met onderskeiding gedien en het albei die rang van kaptein verwerf.
- 45) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 6) p. 437. Komdt. Viljoen aan K.G. Ongedateerd.
- 46) T.A. K.G. Band No. 344. Komdt. Prinsloo aan K.G. dd. 5 Okt. 1899.

breek en na Bothaspas opgeruk. Die aand van die 5de Oktober het sy laer te Sækoelvlei op die plaas van C. Uys gestaan.⁽⁴⁷⁾

Op die 7de Oktober het sy leërmag tot by Kadiesdrif naby Bothaspas gevorder. Die oorlogspanning het toe al so hoog geloop dat iedereen die finale uitbarsting van geweld enige oomblik verwag het.⁽⁴⁸⁾ Kommandant-generaal Joubert het generaal Kock beveel om te sorg dat elke man met 200 patrone gewapen word, sodra Natal binnegeval word. 'n Reserwe van minstens nog 100 patrone per manskap moes meegeneem word.⁽⁴⁹⁾

Te Kadiesdrif het die treurige nuus generaal Kock bereik dat die Duitsers wat Schiel te Platrand agtergelaat het, hande uitgeruk en die hele plek op horings genesm het. Ernstige klagtes het die kommandant-generaal bereik dat 'n aantal mense op 'n plaas naby Platrand in tente staan en hul eie reg gebruik om skape te slag en voer wat die mense op die plase vir hul eie gebruik bewaar het, af te neem en die groot aantal perde wat hulle in die kamp gehad het daarmee te voer. Boonop het hulle die vrouens wie so eggenote op kommando was, die skrik op die lyf gejaag. Daarbenewens het hulle die winkels, kroë en hotelle binne-gedring en geplunder sover as hulle gegaan het.⁽⁵⁰⁾

Die kommandant-generaal het 'n sekere kaptein L. Pretorius met twee metgeselle dadelik na Platrandstasie gestuur, om die mense wat soveel moeilikheid veroorsaak het te gelas om dadelik na hul bestemming op te ruk.⁽⁵¹⁾ Kaptein Pretorius het die opdrag onverwyld uitgevoer, maar toe hy die kamppek aan die westekant van Paardekop bereik het, moes hy verneem dat die mense reeds om twee uur nm. op 6 Oktober vertrek het. Daar was slegs 'n ou kaffer op die plaas wat aan kaptein Pretorius verklaar het dat die oortreders sowe tent en baie perde by hulle gehad het. Toe hulle vertrek het, het hulle nog twee sakke mielies en drie hoenders gebuit en saamgeneem. Die

stasiemeester/....

-
- 47) T.A. K.G. Band No. 346.OTB. 4-11 Okt. 1899. p. 20 K.G. aan Landdros Vrede dd. 5 Oktober 1899.
- 48) T.A. K.G. Band No. 352 OBB. Oktober 1899-Maart 1900. pp. 19-20 K.G. aan komdt. Prinsloo dd. 7 Oktober 1899.
- 49) Ibid. pp. 17-18. K.G. aan asst.-genl. Kock dd. 7 Oktober 1899.
- 50) Ibid. pp. 13-14. K.G. aan asst.-genl. Kock dd. 6 Oktober 1899.
- 51) T.A. K.G. Band No. 344 (Diverse briewe) K.G. aan kapt. Pretorius dd. 6 Oktober 1899.

stasiemeester te Platrand het beweer dat dit van kommandant Schiel se manskappe was, want hy was daarvan bewus dat dit Duitsers was. Verdere inligting wat kaptein Pretorius ingewin het, het ook daarop gedui dat dit onteenseglik manskappe van die Duitse kommando was wat hulle so buitensporig en onridderlik gedra het.

Dit was darem nie alleen die vreemdelinge wat die wet en orde so verbreek het nie. Van die stasiemeester te Platrand moes kaptein Pretorius verder verneem dat ook ongeveer 40 manskappe van die Middelburgkommando hulle aan die plunder van 'n winkel te Platrand skuldig gemaak het. (52)

Generaal Joubert het generaal Kock beveel om die saak met Ben Viljoen en Schiel te bespreek en 'n herhaling van die onaangename gebeurtenis te voorkom, want „wij kunnen niet onze burgers op Commando houden wanneer hunne agtergelaten plaatzen door zulke menschen bezocht worden.” (53) Die kommandant-generaal het die Regering ook vermaan om voortaan tog baie versigtig te wees met die uitrusting van korpsse onder selfstandige persone soos kommandant Schiel. (54) Hy het ook 'n dagbevel aan al sy offisiere gestuur, waarin ^{hy} die wanordelike en buitensporige wyse waarop sommige kommando's opgeruk het, in skerp taal gelaak het. Deur hul optrede is 'n slegte indruk geskep en die land en volk „in 'n slegte reuk oor die hele wêreld gebring.” Generaal Joubert het die offisiere beveel om ondersoek in te stel en die skuldige persone aan die man te bring. Hulle moes voortaan sake beter reël en verhoed dat hul kommando's privaat plase en wonings besoek, waar geen vyande hul ophou nie. Die offisiere kon, indien nodig, voer en voedsel teen regeringskwitansies kommandeer, maar hulle moes onder geen omstandighede toelaat dat elkeen in die kommando homself help nie. „Ik mag en zal niet toelaten dat geroofd en geplunderd wordt of dat eenig persoonlik nedeel aan eenig iemand worde gedaan”, het die kommandant generaal op besliste toon ge-

skrywe/.....

-
- 52) Ibid. Kapt. Pretorius aan K.G. dd. 7 Oktober 1899.
53) T.A. K.G. Band No. 352 OBB. Okt. 1899-Maart 1900. pp. 13-14. K.G. aan asst.-genl. Kock dd. 6 Oktober 1899.
54) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 5) p. 392. K.G. aan sekr. van K.G. dd. 6 Oktober 1899.

skrywe. Hy het ook 'n beroep op almal gedoen om die land en volk se eer hoog te hou as hulle oor die grense moet gaan: „Wanneer wij ongewenscht over de grenzen van onsz land moeten gaan, laat dan niet toe dat gedacht of gezecht kan worden, dat wij als een rooversbende zijn.....”(55)

Die Hollanders kom te Sandspruit aan. Die Holländerkorps het op 6 Oktober 1899 te Sandspruit aangekom. Die Duitse kommando was derhalwe 'n paar dae vóór die Hollanders in die veld. Adolf Schiel se wens om die eerste van alle vreemdelingskorpsse saam met die eerste Boerekommando's op die grens te wees, is dus verwesenlik.⁽⁵⁶⁾

Die vertrek van die Pretoria-afdeling van die Duitse Kommando. Op 2 Oktober 1899 het De Volksstem meegedeel dat die Duitsers in Pretoria hard besig was om hul voor te berei om op die hakke van die Johannesburg-afdeling van die kommando, na die grens te vertrek.

Veldkornet von Quitzow het al die nie-burgers ingesweer en gewere uitgedeel en dieselfde dag nog - Maandag 2 Oktober - het Paul Krantz en Muller toesig gehou oor die eerste skietoefening van die afdeling. Met verwysing na die geskil wat daar tussen Schiel en Krantz ontstaan het, het De Volksstem gesê: „De vijanden van ons land, wat zeker niet zonder enig leedvermaak melding maakten van kleine onenigheden welke in het Korps gerezen zijn zullen misschien tot hun spijt vernemen dat alle geschillen uit de weg zijn geruimd. Er is maar één Duits kommando en de personen die zicht in het begin afgescheiden hadden, zijn weder aangesloten.”⁽⁵⁷⁾

Die volgende middag het die tweede afdeling van die Transvaalse Duitse kommando 'n indrukwekkende parade voor die Goewermentsgebou op Kerkplein gehou. Hulle was ten volle gewapen en von Quitzow was aan hulle spits. A.D.W. Wolmarans, L.U.R. het hulle in 'n kort toespraak 'n voorspoedige reis toegewens en die hoop uitgespreek dat hul werk en wapens geseënd sal wees. Hy het ook belowe dat die Regering hulle die volgende dag met perde sou voorsien. Daarop het die Duitsers drie luide hoera's vir Wolmarans en president Krüger uitgeroep.⁽⁵⁸⁾

Die/.....

55) T.A. K.G. Band No. 345. Sirkulêre van K.G. aan alle offisiere dd. 7 Oktober 1899.

56) Standard and Diggers News. 7 Oktober 1899 p. 5.

57) De Volksstem. 2 Oktober 1899.

58) Standard and Digger News. 4 Oktober 1899. p. 5.

Die Regering het egter oor te min perde beskik om al die manskappe van die Pretoria-afdeling bereide te maak. Op 5 Oktober het von Quitzow oor slegs 65 ruiters beskik terwyl hy 200 nodig gehad het.⁽⁵⁹⁾

Twee dae later was die Duitse kommando van Pretoria gereed om te vertrek. Assistent-veldkornet Krantz het hulle vroeg op die oggend van 7 Oktober voor die „Caledonian Hall" in Pretoria laat aantree en na die stasie afmarsjeer. Aan hul flinke militêre houding kon 'n mens duidelik sien dat baie van hulle oud-soldate was. Daar was ongeveer 136 manskappe in die afdeling en hul trein het om 5 uur die middag weggetrek.⁽⁶⁰⁾

Ongeveer 'n halfuur voor die vertrek van die Duitsers van Pretoria het nog 'n trein met 'n groot getal manskappe van die Duitse kommando deur Parkstasie in Johannesburg gestoom. Die toeskouers op die perron het hulle toegejuig toe die trein verbysnel.⁽⁶¹⁾ Dit was kaptein Robertson wat nog 'n afdeling van die Duitse vrywilligers na Sandspruit geneem het.

Terwyl die twee treine met afdelings van dieselfde Duitse kommando die staal-myle na Sandspruit vinnig ingekort het, het 'n betreurenswaardige berig van verdeeldheid onder hulle oor die telegraafdrade by hulle verbygegaan. A.D.W. Wolmarans het uit Pretoria aan kommandant-generaal Joubert getelegrafeer dat von Quitzow en Krantz met die Pretoria-afdeling van die Duitse kommando op weg was na Sandspruit. Die Uitvoerende Raad het egter verneem dat daar 'n geskil tussen Schiel en Krantz ontstaan het. Hulle kon president Kruger se advies oor die saak nie inwin nie, aangesien hy sy kantoor reeds verlaat het. A.D.W. Wolmarans het die kommandant-generaal dus versoek om die twis tussen Schiel en Krantz maar self uit die weg te probeer ruim, maar as hy dit onmoontlik vind om die saak te skik moes hy von Quitzow en sy gevolg liewer in 'n ander rigting stuur, want die twiste kon die Transvaalse saak op daardie kritieke stadium slegs skade aandoen.⁽⁶²⁾

Kaptein/.....

-
- 59) T.A. K.G. CR. 7532/99. Von Quitzow aan K.G. dd. 5 Oktober 1899.
- 60) De Volksstem (i) 7 en 9 Oktober 1899.
(ii) T.A. SS. R.14202/99. B. Hoppe aan K.G. dd. 9 Oktober 1899.
- 61) Standard and Diggers News. 9 Oktober 1899 p. 5.
- 62) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 6). p. 431. Wolmarans aan K.G. dd. 7 Okt. 1899.

Kaptein Robertson en die manskappe onder sy bevel het gedurende die nag van 7 op 8 Oktober te Sandspruit aangekom. Hulle was ongeveer 115 man sterk en het later in die dag die opmars na generaal Kock se magte voortgesit om by kommandant Schiel aan te sluit.

Die Pretoria-afdeling van von Quitzow het op die middag van die 8ste Oktober te Sandspruit aangekom. Hulle het egter nie saam met kaptein Robertson na kommandant Schiel vertrek nie. (63)

Die finale skeuring in die Duitse Kommando. Met die aankoms van die versterkings uit Johannesburg en Pretoria is die mannekrag van die Duitse kommando baie aangevul. Adolf Schiel het aanvanklik 300 manskappe uitgerus waarvan 210 aan perde gehelp is. Hy het nog 'n aantal manskappe van Pretoria - waarvan die getal ongelukkig nêrens opgegee is nie - voor sy vertrek bygekry. Met Robertson se 115 man moes die Duitse afdeling van Johannesburg wat voor die oorlogsverklaring in die veld was, dus iets meer as 400 man sterk gewees het. Von Quitzow het met 136 man te Sandspruit aangekom. Van sy afdeling was minstens 65 man berede. Die eerste groep manne van die Duitse kommando wat gaan help het om die bedreiging van die Republiek se grense deur vyandelike troepe, die hoof te bied, was derhalwe ongeveer 530 man sterk. Van hulle moes ongeveer 275 berede gewees het. (64)

Saam met kaptein Robertson het kaptein Weiss en luitenant Badicke ook weer by kommandant Schiel aangesluit. Dit is allerweë verwag dat die Duitsers spoedig minstens 1,000 manskappe in die veld sou hê. Dit sou van die Duitse kommando een van die sterkste leëreenhede in die Boeremagte gemaak het. (65) Tydens von Quitzow se aankoms te Sandspruit was die volgende kommando's reeds daar:

Standerton:	657 manskappe (555 perderuiters)
Krugersdorp:	860 manskappe (650 perderuiters)
Bethal:	400 manskappe (360 perderuiters)

Heidelberg/.....

63) Standard and Diggers News. 12 Okt. 1899. p.4.

64) Ongelukkig het Schiel in die haas nie behoorlike lysie van al sy manskappe ingedien nie. Die werklike getal manskappe waarmee hy vertrek het en van tyd tot tyd bygekry het, sowel as hul name, is dus nie voorhande nie. Von Quitzow het redelik getroue naamlyste ingedien en getalle verstrek. (Bogemelde berekening slaan egter min of meer ooreen met 'n kontemporêre berekening in die Standard and Diggers News van 12 Oktober 1899 p. 4. Sien ook Bylaag 3).

65) Standard and Diggers News. 12 Oktober 1899. p. 4.

Heidelberg: 1211 manskappe (946 perderuiters)
 Ermelo: 580 manskappe (400 perderuiters)
 Pretoria: 1492 manskappe (1072 perderuiters)
 Wakkerstroom: 713 manskappe (670 perderuiters)
 Middelburg: 769 manskappe (onbekend)
 Hollanderkorps: 152 manskappe (119 perderuiters)
 Staatsartillerie: 320 manskappe met 10 snelvuur-veld-
 kanonne, ses maksims en twee 15.5 s.m.
 Franse Creusotkanonne. (Dit is twee sg.
 „Long Toms“)⁽⁶⁶⁾

Kommandant Viljoen se kommando by generaal Kock het ongeveer 350 man getel.⁽⁶⁷⁾

Wat getalsterkte betref, het die Duitse kommando dus baie gunstig vergelyk met ander kommando's aan die suid-oostelike front. Ongelukkig het Paul Krantz wat blykens alle aanduidings 'n groot aanhang en invloed in die Pretoria-afdeling van die kommando verwerf het, besluit om nie sy geskil met Schiel by te lê nie. Hy het sy eie belang eerste gestel en in sy strewe na leierskap nie geaarsel om die kommando uitmekaar te skeur nie.

Op die 9de Oktober het von Quitzow en Krantz hulle by die kommandant-generaal aangemeld om die geskil met kommandant Schiel te bespreek.⁽⁶⁸⁾ Uit die samesprekings het geblyk dat von Quitzow persoonlik heeltemal bereid was om na Schiel te gaan, maar in 'n telegram⁽⁶⁹⁾ aan hom het Schiel hom beveel om Krantz onder geen omstandighede met hom saam te bring nie. Die manskappe van Pretoria het egter van die standpunt uitgegaan dat Krantz met die meerderheidstem van die Pretoria-afdeling tot assistent-veldkornet van die afdeling gekies is. Die Pretoria-afdeling van die kommando was dus nie gewillig om sonder Krantz na Schiel te gaan nie. Kommandant Schiel se bevel aan von Quitzow het dit buitendien vir die aanvoerder van Pretoria se Duitsers onmoontlik gemaak om selfs 'n paar manne van sy afdeling na Schiel te neem.⁽⁷⁰⁾

Om/.....

-
- 66) T.A. K.G. Band No.353. Aantekeningboek van K.G. se reis na die front. p. 4.
 67) Standard and Diggers News. 12 Oktober 1899. p.4.
 68) T.A. K.G. Band No. 353. Aantekeningboek van K.G. se reis na die front. pp. 3-4.
 69) T.A. K.G. CR.7792/99. A. Schiel aan von Quitzow dd. 6 Okt. '99.
 70) Ibid. K.G. aan O.SS(A) dd. 11 Oktober 1899.

Om die moeilikheid te probeer oplos het die kommandant-generaal A.D.W. Wolmarans se raad aanvaar en besluit om von Quitzow en sy afdeling van die Duitse kommando na Utrecht te stuur.

Generaal Lukas Meyer het bevel gevoer oor die kommando's te Utrecht en Vryheid en hy het versterkings baie nodig gehad. Von Quitzow en sy manskappe is dus onder bevel van generaal Lukas Meyer geplaas en is deur die kommandant-generaal beveel om die volgende dag (10 Oktober) die opmars na Utrecht te begin.⁽⁷¹⁾

Generaal Joubert het assistent-generaal J.H.M. Kock dadelik van sy besluit verwittig en hom tewens versoek om die besluit, wat op advies van die Regering geneem is, aan kommandant Schiel bekend te maak. Die kommandant-generaal het generaal Kock ook gemagtig om enige manskappe van Schiel wat verkies het om "kommandant" von Quitzow vrywillig na Vryheid of Utrecht te volg, toe te laat om onmiddellik na Sandspruit terug te keer om by von Quitzow aan te sluit.⁽⁷²⁾

Adolf Schiel was diep gekrenk deur die kommandant-generaal se bevel. Hy het sy standpunt aan assistent-generaal Kock verduidelik en verklaar dat in die voorwaardes van oprigting bepaal is dat daar slegs een veldkornet deur elke 300 man gekies kon word. Die Pretoria-afdeling het skaars 150 man opgelewer en daarom was hy teen die aanstelling van twee offisiere by die Pretoria-tak van die Duitse kommando. Paul Krantz wou egter met alle geweld 'n eie korps hê of minstens ook 'n veldkornet in die Duitse kommando word. Schiel het gevoel dat hy nie aan Krantz se eise kon voldoen nie, veral daer hy bewus was daarvan dat Krantz die manskappe teen hulle kommandant opgerui het.⁽⁷³⁾

Hy het dus tot die oortuiging gekom dat dit onmoontlik was om met Krantz in die veld saam te werk. Hy was gevolglik nie bereid om Krantz se aanstelling as assistent-veldkornet/.....

-
- 71) Ibid. en K.G. Band 353. Aantekeningboek van K.G. se reis na front. pp. 3-4.
- 72) T.A. K.G. Band No. 352 (OBB. Okt. 1899 - Maart 1900 pp. 33-34) K.G. aan genl. Kock. dd. 9 Okt. 1899. Deur na von Quitzow as „kommandant” te verwys het die kommandant-generaal laat blyk dat hy von Quitzow se afdeling reeds as 'n aparte „korps” beskou het.
- 73) T.A. K.G. CR. 7792/99. A. Schiel aan asst.-genl. Kock dd. 9 Oktober 1899.

veldkornet aan te beveel of te eerbiedig nie.⁽⁷⁴⁾ Verder het Schiel beweert dat Krantz gebruik gemaak het van die tyd wat die Duitse kommando in die veld was, om die manskappe wat onder von Quitzow se bevel nog moes volg, teen hom (Schiel) op te stook en hulle teweens beïnvloed het om voor die kommandant-generaal te verklaar dat hulle nie onder Schiel wou dien nie.⁽⁷⁵⁾ Kommandant Schiel het vervolgens daarop geroem dat hy persoonlik die hele beweging onder die Duitsers in die lewe geroep het en deur alle Duitsers eenparig as hul enigste kommandant gekies is. Hy is trouens ook deur die staatspresident aangestel en deur die kommandant-generaal as kommandant van die Duitse kommando ingesweer.⁽⁷⁶⁾ As veldkornet von Quitzow nie sy kommandant se bevel wou uitvoer nie, het hy hom derhalwe aan growwe ongehoorsaamheid en pligsversuim skuldig gemaak. Volgens Schiel se mening mag sulke ongehoorsaamheid onder geen omstandighede geduld en aangehelp word nie. As die kommandant-generaal sover kon gaan om ongehoorsaamheid in sy leer aan te moedig en om von Quitzow in sy kwaad te steun, het Schiel gesê, dan kon hy dit nie anders beskou as teen sy (Schiel se) eie persoon gerig nie. Terwyl die kommandant-generaal sodanige aanduidings gegee het dat hy Schiel nie as die enigste bevelhebber van die Duitse kommando erken nie en 'n ondergeskikte offisier in sy ongehoorsaamheid teenoor sy wettige bevelhebber ondersteun het, het Schiel hom verplig geag om hom op die Regering te beroep.⁽⁷⁷⁾

Kommandant Schiel het generaal Kock verder daarop gewys dat von Quitzow se Pretorianers nog geen velddiens verrig het nie. Hulle het gevolglik nog gladnie onder hom in die veld gedien nie en hy kon hulle derhalwe absoluut geen rede tot klagtes gegee het nie. Hul opstand teen hom was dus klaarblyklik die gevolg van moedswillige kwaadstokery agter sy rug.⁽⁷⁸⁾ Daarby was dit vooraf bepaal dat Duitsers wat nie by die Duitse kommando wou aansluit nie, by die veldkornetskappe van hul eie wyk kon aansluit. Terwyl die Duitsers daardeur in die geleentheid gestel was om by ander kommando's aan te sluit, as hulle nie met Schiel as kommandant tevrede was nie, het hy dit as alles behalwe billik van die kommandant-generaal beskou, om ter elfderure 'n gedeelte van sy kommando weg te skeur en een van sy

onder-offisiere/..

-
- 74) Ibid.
75) Ibid.
76) Ibid.
77) Ibid.
78) Ibid.

onder-offisiere in sy weerspanningheid te onderskraag.⁽⁷⁹⁾ Die kommandant-generaal het daardeur 'n baie gevaarlike presedent geskep, het Schiel voorts beweer. Sy handelwyse kon naamlik daartoe aanleiding gee dat in die toekoms elke onderoffisier wat ontevrede is met 'n hoofoffisier se bevels, gou 'n klanpke aanhangers om hom sou versamel, 'n eie korps tot stand bring en verdere gehoorsaamheid aan sy hoëroffisier sou weier. Wat van so'n toestand moes word as die kommandant-generaal boonop nog sy ondersteuning aan sulke weerspanninge onderoffisiere gee, wou Schiel liever nie waag om te voorspel nie. Hy het generaal Kock versoek om sy brief onder die aandag van die kommandant-generaal en die Regering te bring en ten besluite gesê: „Met alle eerbied sta ik erop dat ik tot zoodanig onbillijken behandeling, geen redenen gegeven hebt en mij ten zwaerste gekrenkt gevoel.“⁽⁸⁰⁾

Generaal Kock het Schiel se brief te Seekoeivlei, waar hy nog steeds met die Johannesburglaer gestaan het, ontvang. Hy het die skrywe van Schiel sonder enige opmerkings aan die kommandant-generaal gestuur, omdat hy die hele aangeleentheid aan die diskresie van die opperbevelhebber wou oorlaat.⁽⁸¹⁾

Generaal Joubert het Schiel se protesbrief aan die Regering gestuur en gekla dat die gespanne verhouding tussen die Duitse afdelings, bygedra het om sy moeilikhede met die organisasie van die strydmag bykans onhoudbaar te maak.⁽⁸²⁾

Hy het die oorsprong van die rusie tussen Krantz en Schiel geskets en die Regering meegedeel dat hy die saak opgelos het deur uitvoering te gee aan die Uitvoerende Raad se opdrag om von Quitzow en sy manskappe van Schiel se kommando af te skei. „Vandaar nu het lewaai van Comdt. Schiel, waarin mijne zonde breed uitgemeten wordt.“ Generaal Joubert het die Regering ook meegedeel dat daar daaglik klagtes en besware teen Schiel by hom aangedra word. Op sarkastiese toon het hy daaraan toegevoeg dat die „vername groot korps“ wat Schiel die Regering verseker

het/.....

-
- 79) Ibid.
80) Ibid.
81) Ibid. Asst.-genl. Kock aan K.G. dd. 10 Oktober 1899.
Schiel se leer het nog aan die Kliprivier gestaan.
82) Ibid. K.G. aan O.SS(A) dd. 11 Oktober 1899.

het saam met hom en sy stafoffisiere in die veld sou ruk, volgens opgawe van generaal Kock uit slegs 110 perderuiters en 14 voetgangers bestaan het.⁽⁸³⁾ Van die Duitse manskappe by Schiel het ook by die hooflær aangekom om teen hul kommandant te kla en generaal Joubert versoek om hulle van Schiel weg te neem. Op dié wyse het von Quitzow reeds baie meer manskappe as Schiel gehad, het generaal Joubert beweer. Von Quitzow se korps was heeltemal gewillig om onder generaal Lukas Meyer te dien. Hulle het geen waens en trekvee gehad waarmee hulle in die rigting van Vryheid en Utrecht kon opruk nie, maar generaal Joubert sou hom nie deur die gebrek aan trekgoed van sy besluit laat afwyk nie. Hy het hom voorgeneem om die nodige waens en trekvee vir hulle te vind en sodra hy dit gekry het, moes von Quitzow en sy korps onmiddellik in 'n ander koers as Schiel en sy kommando wegtrek.⁽⁸⁴⁾

Met daardie besliste optrede van kommandant-generaal Joubert is die Duitse kommando finaal in twee geskeur. Twee afsonderlike Duitse korpse het sodoende ontstaan en hulle het in verskillende rigtings opgeruk om die stryd teen die vyand aan te knoop. Adolf Schiel en sy oorblywende deel van die Duitse kommando moes generaal Kock se magte naby Bothaspas inhaal en von Quitzow en sy korps moes in 'n oostelike rigting na Utrecht en Vryheid wegswaai.⁽⁸⁵⁾

Voortsetting van die Organisasiewerk te Johannesburg en Pretoria.

Terwyl die treurige stryd tussen die twee Duitse afdelings te Sandspruit afgespeel het, het die verdere organisasie van die Duitse kommando te Johannesburg

en/.....

83) Ibid. Die opgawe van generaal Kock het klaarblyklik net op die Duitsers in die kommando gedui en die Afrikaner-afdeling uitgesluit, want l.g. alleen het ongeveer 120 manskappe ingesluit. Die opgawe moes ook voor die aankoms van kaptein Robertson met nog ongeveer 115 Duitsers (volgens berig van Standard and Diggers News van 12 Oktober 1899) verstrekkend gewees het. Die amokmakende Duitsers te Platrand het volgens kaptein Pretorius 'n groot aantal perde by hulle gehad. Dit dui daarop dat Schiel nie gowaag het om baie van sy perde agter te laat nie maar hulle saamgevoer het vir die versterkingsmag waarop die klompie Duitsers by Platrand gewag het. Dit is in elk geval bekend dat hy minstens 210 perde aangekoop het. As hy - volgens Kock - net 110 berede manne gehad het, wat het dan van die ander 100 perde geword as hy hulle nie vir die Afrikanerafdeling of sy versterkingsmag beskikbaar gestel het nie.

84) Ibid.

85) Standard and Diggers News. 11 Oktober 1899.

en Pretoria voortgegaan. Johannesburg het die opleidingsbasis van die Duitse kommando van Adolf Schiel gebly en Pretoria het natuurlik die militêre depôt van von Quitzow se Duitse korps geword. Die offisiere was egter na die 7de Oktober almal weg na die front en die Duitsers moes voorsiening maak vir die aanstelling van bekwame persone om die organisasie- en administrasiewerk wat aan die verdere ontwikkeling van die twee afdelings verbonde was, voort te sit. In Johannesburg het die Duitsers vir K.R. Middeldorf gekies om hul belange te behartig. Die Regering het hom op 27 Oktober 1899 as spesiale veldkornet en waarnemende vrederegter van die Duitse korps aangestel. (86) Hy was 'n besonder bekwame persoon en byna oor-ywerig. Aanvanklik het hy hom op so'n geesdriftige wyse beywer om die belange van die Duitse kommando te bevorder, dat sy optrede hom selfs in botsing met waarnemende spesiale kommandant Schutte en die Regering gebring het. Sonder om een van die bestaande komitees vir die verskaffing van voedsel, klere, voer, ens., te raadpleeg, het hy links en regs uitrusting vir die kommando gekommandeer. (87) Dit het meegebring dat kommandant Schutte Middeldorf se bedrywigheid stopgesit het. Die Duitse veldkornet het hom toe na die Regering gewend en gekla dat kommandant Schutte en veldkornet Lombard geweier het om sy aanstelling as spesiale veldkornet te erken. Selfs toe hy nog 250 man gereed gehad het om na die front te stuur, het veldkornet Lombard hom verhinder om perde, trolles en trekdiers aan te skaf. (88)

Kommandant Schutte het die waarnemende kommandant-generaal egter meegedeel dat veldkornet Middeldorf op 'n onwettige wyse koeie, perde, klere, ens., sonder goedkeuring gekommandeer het. Sonder om Schutte te raadpleeg het hy kommandeerbriewe - en dit nogal somer in potlood - uitgeskrywe. Die publiek het gemerk dat die Duitse kommando alles kommandeer en kry waarvan die burgers self ontstoke was. Gevolglik is Schutte oorval met klagtes oor Middeldorf se handelwyse. Hy was uiteindelik verplig om die

polisie/.....

-
- 86) T.A. SS. R. 5087/00^x Kopie van aanstellingsbrief gemerk CR. 9444/99 dd. 27 Oktober 1899.
- 87) Ibid. Wnd. K.G. aan spes. landdros Johannesburg dd. 10 Jan. 1900.
- 88) T.A. K.C. Band No. 333 (Deel 10) p. 925. Middeldorf aan SS. dd. 30 Oktober 1899.

polisie uit te stuur om al die goed wat Middeldorf gekommandeer het, weer terug te vat en aan die eienaars daarvan terug te besorg.⁽⁸⁹⁾

Middeldorf het by mense wat agt of tien perde vir kommandodiens afgegee het, ingestap en die laaste perd wat die mense nog besit het ook afgeneem. Die spesiale kommandant het beweer dat daar geen waarheid in Middeldorf se bewering was, dat hy sy aanstelling nie wou erken nie. Hy het op die Regering se opdrag om Middeldorf te hulp te kom, gewag. Sodra hy die goedkeuring van die Regering ontvang het, was kommandant Schutte heeltemal gewillig om Middeldorf behulpzaam te wees om alles wat nodig en verkrygbaar was, vir sy manskappe te bekom.⁽⁹⁰⁾

C. von Brandis, die spesiale landdros te Johannesburg het gelukkig vir Middeldorf in die bresse getree. Hy het aan die waarnemende kommandant-generaal verduidelik dat Middeldorf in die begin van sy diens heeltemal onbekend was met die Regering se regulasies en wette, wat die aanskaffing van benodighede vir kommando's betref het. Hy het gevolglik gemeen dat sy aanstelling as spesiale veldkornet van die Duitse kommando hom automaties gemagtig het om die benodighede vir die kommando, sonder verdere goedkeuring aan te skaf. Na al die moeilikhede wat hy so doende veroorsaak het, het Middeldorf onderneem om in die toekoms eers die nodige magtiging te verkry, eerdat hy benodighede vir sy manskappe aankoop of kommandeer.⁽⁹¹⁾ Middeldorf het spoedig die bewys gelewer dat hy 'n uitstekende organiseerder was. Hy het die sake van die Duitse kommando op prysenswaardige wyse bestuur. Daar het ook nie weer klagtes oor hom by die Regering ingekom nie.⁽⁹²⁾

In Pretoria het von Quitzow B. Hoppe as waarnemende spesiale veldkornet van die Duitse korps aangestel. Hy het vir ongeveer 2 maande die belange van die korps behartig waarna hy afgetree het. Die manskappe in die Pretoria Duitse korps het toe besluit om nie weer 'n veldkornet aan te stel nie, maar 'n komitee bestaande uit drie lede. Die komitee was verantwoordelik vir die behoorlike beheer

en/.....

-
- 89) Ibid. p. 964. Wnd. spes. komdt. aan wnd. K.G. dd. 31 Oktober 1899.
- 90) Ibid. x
- 91) T.A. SS. R. 5087/00 Minute S.L.K.40/00 van spes. landdros aan (wnd.) K.G. dd. 18 Jan. 1900.
- 92) Dit volg uit die verdere lotgevalle van die Duitsers na die ondergang van die Duitse kommando te Elandslaagte. Die reorganisasiewerk en die afstuur van versterkingsmagte na die O.V.S. en elders, wat kortliks in die volgende hoofstuk verhaal word, is alles deur Middeldorf waargeneem.

en administrasie van die Pretoriakorps. Die manskappe in die korps het die volgende lede op die komitee gekies: M. Müller, W. Kalk en Julius Krahtz. Hulle het aldrie gelyke status in die komitee gehad. Daar was nie 'n voorsitter of sekretaris aangewys nie, sodat hulle as 'n „driemanskap” opgetree het. (93)

Voorsiening vir families van Duitse Stryders.

Behalwe die aanwerwing en uitrusting van meer manskappe om as versterkings van die twee Duitse korpse na die front gestuur te word, was dit ongetwyfeld die grootste taak van spesiale veldkornet Middeldorf in Johannesburg en die Duitse komitee in Pretoria, om te sorg dat die families van Duitsers wat na die front vertrek het, behoorlik versorg word. Dit was een van die beloftes wat Adolf Schiel destyds op die stigtingsvergaderings van die Duitse bond aan die Duitsers gemaak het. Hy het sy woord gestand gedoen en die voorsitters van die takke van die bond vroegtydig opgedra om regulasies vir voorsiening in alle behoeftes van die agterblywende families van manne wat na die front sou gaan, op te stel. (94)

Op die 30ste September 1899 het die Uitvoerende Raad die maatreëls wat geneem moes word om behoeftige families te versorg, bespreek. Hulle het tot die besluit geraak om 'n kommissie te benoem wat die nodige reëlings moes tref om aan behoeftige families bystand te verleen. Die hulp wat die Regering bereid was om te verleen sou bestaan uit die verskaffing van brood en meel en alle onontbeerlike lewensmiddels, maar nie vleis nie. Klerasie moes ook deur liefdadige bydrae voorsien word en die Uitvoerende Raad het die staatssekretaris gelas om onverwyld 'n omsendbrief in dier voege aan alle betrokke outoriteite te rig. Die kommissie sou bestaan uit: Die landdros en eerste regterlike kommissaris vir Pretoria en F.A.J. Smit. Die kommissie kon soveel subkommissies aanstel as wat nodig geag was om hul werksaamhede te vergemaklik. (95)

In Johannesburg het die Duitse vrouens spoedig 'n liefdadighedsvereniging op die been gebring om noodlydendes in

die/.....

-
- 93) T.A. SS.R. 2484/99^x Lede van die komitee van Duitse korps Pretoria aan SS. dd. 4 Desember 1899.
  - 94) T.A. K.G. D.C. Band I pp. 1 en 3. A. Schiel aan Voorsitter te Johannesburg en Pretoria dd. 11 September 1899.
  - 95) T.A. SS. U.R.B. art. 876 dd. 30 September 1899. Sien ook R. 13603/99 (CR.7439/99) Dit is dan blykbaar die ontstaan van die Hoofkommissariaatkommissie (H.C.C.) wat onderskei moet word van die Proviandkommissie waarna reeds verwys is.

die stad te help. Die „Zuid-Afrikaansche Deutsche Vrouwen Hulp-Vereeniging“ het die volgende bestuurslede gehad:-

Voorsitster: Mev. Carl Schürmann.

Lede: Mev. C. von Brandis, mev. pastoor Grassmann, mev. dr. Mangold, mev. dr. Dedlow, mev. C. Bruus, mev. H. Michaelis, mev. R. Strauss, mev. W. Jahn en mev. landdros Dietsch. (96)

Die Duitse vroue-hulpvereniging het 'n hulproep aan Duitsland se vroue in die hele Duitse pers laat publiseer en hulle het verwag om 'n groot hoeveelheid goedere en fondse vir noodlydendes in Johannesburg te ontvang. (97)

Die Duitse vrouens van Johannesburg is ook nie in hul verwagtings teleurgestel nie. Oor die hele Europa het 'n gloed van meegevoel met die Boere opgevlam en versprei. Aansienlike somme geld is voortdurend aan dr. W.J. Leyds, die gesant van die Suid-Afrikaanse Republiek te Brussels, gestuur. Die fondse is deur die donateurs vir verskillende doeleindes bestem, b.v. vir gewondes, vir weduwees of vir algemene onderstand in een of albei Republieke. (98)

Dit het ook nie lank geduur nie of dr. Leyds het uit Duitsland geld ontvang vir die manskappe in die Duitse vrywilligerkorpse en hul families. Voor die einde van Desember 1899 het dr. Leyds reeds die aansienlike bedrag van £696.7.3 ten bate van die Duitse vrywilligerkorpse in Transvaal na Pretoria gestuur. (99)

Tenspyte van die voorsiening wat die Regering, die komitees van die Duitse bond en liefdadigheidverenigings in Transvaal en in die buiteland vir die manskappe en hul gesinne in die Duitse korps gemaak het, het von Quitzow se manskappe te velde tog beweer dat hul families sleg versorg is en gebrek moes ly. „Wij zijn gewillig om onze volle plicht te doen voor onze nieuw vaderland, maar zoolang wij ongerust moeten zijn over onze vrouwen of families kunnen wij niet met een vrij hart bij onze wapenplicht staan“ het hulle gekla. (100)

Staatsekretaris F.W. Reitz het hul klagte dadelik na

die/.....

- 96) T.A. SS. R.1976/99^x Mev. Schürmann aan SS. dd. 22 November 1899.
- 97) Ibid.
- 98) T.A. SS. RA. 855/00 by R. 4909/00^x. Dr. W.J. Leyds aan O.SS(A) dd. 28 Desember 1899.
- 99) Ibid.
- 100) T.A. SS. R.2095/99^x. Petisie van von Quitzow se manskappe aan Uitvoerende Raad dd. 22 November 1899.

die landdros te Pretoria verwys en hom met nadruk gelas om te sorg dat die families van die Duitse vrywilligers op gelyke voet en op dieselfde wyse as die families van Transvaalse burgers wat op kommando was, behandel en versorg word. (101)

Die sekretaris van die voedingkommissie ('n onderafdeling van die proviandkommissie) het die staatsekretaris meegedeel dat geen onderskeid ooit tussen families van die Duitse vrywilligers en burgers gemaak is nie. Die Duitse families is selfs ietwat beter as ander families behandel, want na die eerste uitdeling van lewensmiddele, was daar 'n weinig vleis en koffie oor. Dit is toe aan die Duitse families uitgedeel en die ander families moes met vis en tee tevrede wees. (102)

Die Duitsers was nie die enigste wat gekla het nie. Lede van die Johannesburgkommando onder kommandant Ben Vilj het tot hul leedwese ook uit familiebriewe verneem dat hul families onvoldoende voedsel van die Regering ontvang het. Dikwels was die voedsel ook nog van 'n minderwaardige kwaliteit. Die Johannesburgers het gevolglik ook 'n versoek skrif aan die staatspresident en Uitvoerende Raad gerig, waarin hulle die Regering gevra het om beter voorsiening vir die voeding van hul families te maak. (103)

Die Regering het die kwessie van voedselvoorsiening deelik deur veldkornette en landdroste laat ondersoek. Uit hul verslag het geblyk dat die vrouens en kinders van alle behoeftige vegsmanne aan die fronte goed deur die Regering gevoed is. (104) Die uitdeel van voedsel het teen die volgende skaal geskied:

- 1 2 lb. blik vleis vir 'n groot huisgesin per dag.
- 1 1 lb. blik vleis vir 'n klein huisgesin per dag.
- 1 lb. meel vir een volwasse persoon per dag.
- $\frac{1}{2}$ lb. meel vir een kind onder twaalf jaar per dag.
- 1 lb. koffie vir drie persone per week.
- 1 lb. suiker vir een persoon per week.
- 1 lb rys vir een persoon per week.
- 1 sak steenkool vir elke groot gesin per week.
- 1 sak steenkool vir elke klein gesin elke 14 dae.

3 dosies/.....

-
- 101) Ibid. SS. aan landdros Pretoria dd. 30 November 1899.
  - 102) Ibid. Sekr. voedingskom. aan SS. dd. 7 Desember 1899.
  - 103) T.A. K.G. Band No. 345. Ongedateerde versoekskrif van Johannesburgers aan sts. pres. en Uitv. Raad.
  - 104) T.A. K.G. Band No. 334 (Deel 7) p. 516. Wnd. K.G. aan wnd. assistent-genl. Grobler dd. 10 November 1899.

- 3 dosies vuurhoutjies vir elke gesin per week.
- $\frac{1}{2}$ pak karse vir elke gesin per week.
- 1 lb. sout vir elke gesin per week.
- 1 steen blouseep vir elke gesin per week.
- 1 blik gekondenseerde melk vir elke gesin per week. (105)

In weerwil van die Uitvoerende Raad se oorspronklike besluit is die behoeftige gesinne dus selfs van ingomaakte vleis voorsien. Aangesien die Duitse families wat geregtig was om lewensmiddele van die Regering te ontvang, oor dieselfde kam as die families van Afrikaanse burgers geskeer is, was bogemelde skaal van voedselvoorsiening ook op hulle van toepassing. Dit is duidelik dat daar - in die eerste stadium van die kryg altans toe dit nog betreklik voorspoedig met die Boeremagte gegaan het en voedsel nog verkrygbaar was - nie juis rede vir klagtes oor die voedselvoorsiening was nie. Die landdroste en veldkornette het dan ook die oorsprong van die klagtes ontdek. Hulle het naamlik bevind dat sommige vrouens wat hul mans graag by hulle wou terug hê, aan hul mans geskrywe het dat hulle nie voldoende voedsel ontvang nie. Daardeur het hulle gehoop om die mans só onrustig te maak dat hul na hul huis en eggenotes sou terugkeer! (106)

Kommandant Schiel, die kommandant-generaal en almal wat met die organisasie van die leërmagte aan die grense van Transvaal gemoeid was, was derhalwe nie die enigste offisiere en amptenare wat moeilikhede gehad het nie. Aan die tuisfront het die ampsdraers ook met baie bekommernisse en probleme te kampte gehad wat opgelos moes word.

-
- 105) Ibid. en Jhb. Argief. Band No. 517. Sekr. J.J.C. Leyds aan Voorsitter R. en O. dd. 23 Oktober 1899.
  - 106) T.A. K.G. Band No. 334 (deel 7) p. 516. Wnd. K.G. aan wnd. asst.-genl. Grobler dd. 10 November 1899.

HOOFSTUK VI.

DIE TOEG OOR DIE GRENSE EN ELANDSLAAGTE.

"Mein schönster Tag im Leben
ist Elandslaagte!"

Adolf Schiel.

Die Oorlogs-
verklaring.

Vir kommandant -generaal P.J. Joubert het die moeilikheid met kommandant Schiel en Krantz op 'n baie ongeleë oomblik gekom. Dieselfde aand - 9 Oktober 1899 - het hy van die Regering 'n telegram ontvang waarin hy meegedeel is dat die Regering om 5 uur die middag die bekende ultimatum aan die Britse agent in Pretoria oorhandig het. Die ultimatum waarin die Britse Regering o.a. versoek is om die Engelse troepe wat die grense van die Suid-Afrikaanse Republiek bedreig het te verwyder, sou binne 48 uur verval.⁽¹⁾ Dit was die begin van die einde van die diplomatieke onderhandelings en generaal Joubert moes sorg dat sy kommando's om 5 uur op Woensdag 11 Oktober 1899 geroed is om die Engelse gebied binne te val as die Engelse Regering die Transvaalse ultimatum verwerp. Dit is waarskynlik om daardie rede dat hy Adolf Schiel nie na die Sandspruitlaer ontbied en moeite gedoen het om die saak van albei kante te hoor en te probeer skik het nie. Tyd was kosbaar en versterkings was bykans oral dringend nodig. Dit was derhalwe ongetwyfeld die maklikste en doeltreffendste uitweg om von Quitzow en Krentz dadelik op pad na Vryheid en Utrecht te kry. Adolf Schiel moes ook aangemoedig word om sy laer by Kliprivier op te breek en generaal Kock so gou as moontlik in te haal.

Kommandant-generaal Joubert het derhalwe aan generaal Lukas Meyer te Vryheid getelegrafeer dat hy von Quitzow se korps van 150 man sowel as die Ierse brigade van nog 150 man wat intussen ook te Sandspruit aangekom het, na Vryheid sou stuur om die Utrecht-kommando te versterk.⁽²⁾

Die/....

-
- 1) T.A. K.G. Band No. 353. Aantekeningboek van K.G. se reis na die front. p. 4.
  - 2) T.A. K.G. Band No. 346 (i) (OTB. 4 Okt. - 11 Okt. 1899. p. 58) K.G. aan genl. Meyer dd. 9 Oktober 1899. (ii) (OTB. 11 Okt. - 15 Okt. 1899. p. 110) K.G. aan komdt. Utrecht-kommando dd. 9 Oktober 1899. Daar kon derhalwe nie so baie van Schiel se manne na von Quitzow oorgeloop het as wat genl. Joubert wou voorgee nie, want dit staan vas dat von Quitzow op 4 na met 140 man uit Pretoria weg is.

Die volgende dag het luitenant-kolonel kommandant S.P.E. Trichardt van die Staatsartillerie die Duitse korps van von Quitzow met 'n „Vierkleur" vereser. Onder luide toejuiging het von Quitzow sy manne voor die vlag laat paradeer en 'n opgewekte toespraak gehou. Nadat kommandant Trichardt die vlag aan die korps oorhandig het, het hy die Duitsers in 'n paar woorde aangespoor om getrou te wees aan die vlag wat hulle as hul eie aangeneem het. Daarna het die Duitsers drie harde „hochs" uitgeroep en die puik militêre maneuwer met die sing van die Transvaalse Volkslied afgesluit.⁽³⁾

Dit was 'n gepaste seremonie want op daardie dag het die staatspresident sy geboortedag herdenk. Hy was ongetwyfeld nie in so 'n opgewekte stemming as von Quitzow nie, want nog nooit in sy lang, kommervolle lewe het sy verjaardag vlak voor so'n noodlottige dag in die geskiedenis van sy volk en land geval nie.

Ook Adolf Schiel se gedagtes was baie vertroebel oor die verskeuring van die Duitse kommando. Terwyl von Quitzow 'n vlag en die goeie wense van honderde burgers ontvang het, het Schiel 'n laaste wanhopige poging aangewend om sy verbrokkelde kommando weer bymekaar te bring. In 'n bondige brief aan genl. Kock het hy weer beklemtoon dat hy as kommandant van die Duitse kommando 'n streng bevel aan von Quitzow gegee het om met die Pretoria-afdeling by hom aan te sluit. Met die woorde: „ik verzoek en verwacht U Edle Gestrenges ondersteuning in deze," het hy die assistent-generaal byna beveel om toe te sien dat von Quitzow wat onder 'n ampseed en 'n eed van getrouheid gestaan het, sy kommandant se bevel uitvoer.⁽⁴⁾

Kommandant Schiel het die wêreld vir die opperbevelhebber nog moeiliker gemaak deur so heftig teen sy besluit te protesteer.⁽⁵⁾ Maar dit was nie al moeilikheid wat die kommandant-generaal met generaal Kock se strydmg gehad het nie. Vir die tweede keer het hy moeilikheid met mense wat by Paardekop naby Platrand 'n kamp gehad het, ondervind. Dit was 'n klompie manskappe van Ben Viljoen wat daar agtergebly het en baie onrus veroorsaak het. Die kommandant-generaal moes kaptein Pretorius vir die tweede maal daarheen stuur om die Johannesburgers te beveel om

dadelik/.....

-
- 3) Standard and Diggers News. 11 Oktober 1899.
 4) T.A. K.G. CR.7792/99. A. Schiel aan genl. J. Kock dd. 10 Okt. 1899.
 5) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 4 Okt. - 11 Okt. 1899 p. 77) K.G. aan sy skr. in Pretoria dd. 10 Oktober 1899.

dadelik na generaal Kock te gaan.⁽⁶⁾ Hy het generaal Kock ook beveel om 'n paar man terug te stuur om die mense daar weg te neem, voordat nog meer ongenoeë oor hulle handelwyse ontstaan.⁽⁷⁾

Schiel se protes het op dowe ore geval. Nadat generaal Joubert vir hulle trekgoed verskaf het, het von Quitzow en Krantz die weg na Vryheid ingeslaan en luitenant-kolonel Schiel moes sonder die Pretoria-korps met generaal Kock meegaan. Op die 11de Oktober is berig dat hy met sy kommando van die Kliprivierlaer na Bothaspas opgeruk het.⁽⁸⁾

Aangrypende oomblikke in die Uitvoerende Raad.

Omgewe van die tallose moeilikhede waarmee hy te kampte gehad het, het die kommandant-generaal tog deurgedruk met die organisasie van die kommando's vir 'n onmiddellike opmars as die uur slaan. Op 11 Oktober was hy gereed. Almal het die sirkelgang van die son in adcmlose spanning dopgehou. Teen sonder sou die noodlottige stap geneem word, tensy 'n wonderwerk plaasvind om dit te varydel.⁽⁹⁾

In Pretoria het die Britse agent, Conyngham Greene, die antwoord van die Britse Regering aan die Uitvoerende Raad oorhandig. Dit was slegs 'n paar reëls waarin die Britse Regering die ultimatum kortaf verwerp en verklaar het dat die eise van die Suid-Afrikaanse Republiek van so'n aard was dat die Britse Regering dit onmoontlik geag het om dit te bespreek.⁽¹⁰⁾ Die Uitvoerende Raad het Conyngham Greene meegedeel dat sy nota as 'n oorlogsverklaring teen die Suid-Afrikaanse Republiek beskou sou word. Daarop het hy die kamer verlaat en 'n diep stilte oor die Uitvoerende Raad neergesak. A.D.W. Wolmarans en staatssekretaris Reitz het hul koppe laat sak en president Kruger het 'n stille, vurige gebed tot sy God gerig. Daarna het hy opgestaan en sonder 'n verdere woord die Britse agent se paspoort geteken sodat hy die land in veiligheid

kon/.....

6) Ibid. p. 63. K.G. aan genl. Kock dd. 9 Oktober 1899.

7) Ibid. Uit die omstandigheda van die saak wil dit voorkom asof kaptein Pretorius tydens sy eerste sending miskien die moleste te Paardekop (Platrand) foutiewelik op rekening van die Duitse kon geplaas het. Die kommandant-generaal berig duidelik in hierdie telegram aan Kock: „het ist nu de tweede maal dat ik moet sturen om de commendo van achterbleven menschen van B. Viljoen die te Paardekop blijven.... en die daar alle onrust veroorzaken en weigeren vandaar weg te gaan....” (Ek kursivee Die vraag ontstaan dus of kaptein Pretorius nie die eerste kee by die verkeerde kamp uitgekom het en terwille van 'n paar se mielies en enkele hoenders, al die blaam vir die plundery op die Duitsers gewerp het nie.

8) Standard and Diggers News. 13 Oktober 1899. p. 4.
9) Standard and Diggers News. 11 Oktober 1899. p. 4.
10) Standard and Diggers News. 12 Oktober 1899. p. 5.

kon verlaat.⁽¹¹⁾

Die oorlog was 'n werklikheid. Dieselfde aand is Krygswet oor die hele Suid-Afrikaanse Republiek afgekondig en A.D.W. Wolmarans het, aan generaal Joubert getelegrafeer dat die Engelse Regering se antwoord op die Kruger-ultimatum in een woord „oorlog" was.⁽¹²⁾ Die kommandant-generaal is deur die president en Uitvoerende Raad gemagtig om die vyand aan te val en alles te doen wat hy goed en nodig gevind het om die onafhanklikheid van die Republiek te handhaaf en te bestendig.⁽¹³⁾

Duitsland verklaar sy neutraliteit.

Die Duitse minister vir Buitelandse Sake het in Mei 1899 reeds aan dr. Leyds verklaar dat Duitsland besluit het om neutraal te bly as die Suid-Afrikaanse Republiek in 'n oorlog met Engeland gewikkel raak. Duitsland was nie van voorneme om haar vriendskaplike betrekkings met Transvaal te verbreek nie, maar aangesien Engeland meester van die see was, kon Duitsland geen hulp aan die Transvaal verleen nie.⁽¹⁴⁾

Onmiddellik na die oorlogsverklaring het die Duitse konsul-generaal in die Suid-Afrikaanse Republiek derhalwe in opdrag van die Duitse Regering 'n „Bekanntmachung" gepubliseer waarin hy Duitsland se besluit om neutraal te bly, bekend gemaak het. Hy het die Duitse onderdane se aandag daarop gevestig dat hulle deur Duitsland se besluit verplig is om streng neutraal te bly. Voortgaende het hy beklemtoon dat enige Duitser wat die Duitse neutraliteit verbreek, dit op eie risiko doen en geen verdere aanspraak op die beskerming van die Duitse konsvlaat kon maak nie.⁽¹⁵⁾

Oor die Grense. Eerste Krygsplanne.

Die ongenaturaliseerde Duitsers in die Duitse korpse was derhalwe verstoek van enige bystand van hul Regering en moes die volle verantwoordelikheid vir hul besluit om die wapens vir/.....

-
- 11) Ibid.
  - 12) T.A. K.G. Band No. 332 (Deel 7) p. 610. A.D.W. Wolmarans aan K.G. dd. 11 Oktober 1899.
  - 13) Ibid. p. 613 SS(A) aan K.G. dd. 11 Oktober 1899.
  - 14) T.A. L.A. GR. 617/99. Band No. 634 (Deel I) Dr. Leyds aan Reg. dd. 29 Mei 1899.
  - 15) Standard and Diggers News. 14 Oktober 1899. p. 1. Kennisgewing van Duitse konsuls te Pretoria en Johannesburg dd. 12 Oktober 1899.

vir die Transvaal op te neem, aanvaar. Soos reeds geblyk het is hulle wel oor die grens met die wete dat hul Regering dit nie raadsaam geag het om aan hulle of die Boere enige hulp te verleen nie, maar kon hulle tog daarop reken dat hul landgenote in Duitsland hul handelwyse goedkeur en admireer. Die Duitse nuusblaai het byna sonder uitsondering die Boereszaak ondersteun.⁽¹⁶⁾ As hulle soveel simpatie met die Boere gehad het, ly dit geen twyfel dat hulle nog meer bewondering vir die klein groepie Duitsers wat skouer aan skouer met die Boere om die Vryheid van Transvaal geveg het, sou gehad het nie. Geen wonder dus dat aansienlike geldsomme vir hul korpse in Duitsland geïn is nie.

Nadat kommandant-generaal Joubert die bevel om die vyand aan te val uit Pretoria ontvang het, het hy generaal Kock onmiddellik meegedseel dat hy finale opdragte ontvang het om vroeg die volgende oggend - 12 Oktober - met die krygsoperasies te begin.⁽¹⁷⁾ Volgens 'n krygsraadsbesluit van 12 Oktober moes die volgende krygsplan uitgevoer word:-

1. Die kommando's van Wakkerstroom, Bethal, Krugersdorp en Middelburg (ongeveer 2000 man) met 130 artilleriste en 4 kanonne moes op 12 Oktober na Utrecht en Vryheid vertrek om daar bystand te bied.⁽¹⁸⁾

2. Die perderuiters van Pretoria sonder bevel van assistent-generaal Erasmus en die berede burgers van die Heidelbergkommando onder kommandant Weilbach, moes op 13 Oktober by Engelbrechtsdrift deur die Buffelsrivier gaan.

3. Kommandant Lombard moes dadelik met sy Hollanderkorps na assistent-generaal J.H.M. Kock vertrek om daar bystand te verleen.

4. Kommandant Trichardt moes met een battery kanonne en hul bemannings na Laingsnek gaan en die groot kanon (Long Tom) in die nek plaas. Saam met Trichardt moes die Ermelokommando en die oorblywende voetgangers van verskillende ander kommandantskappe gaan. As die nek veilig was moes kommandant Trichardt en die kommandant van Ermelo deurgaen. Die voetgangers en enige manskappe van die Staatsartillerie wat Long Tom moes bedien, sou dan in Laingsnek agterbly.⁽¹⁹⁾

Die/.....

-
- 16) De Volksstem 22 Januarie 1900 p. 1.
- 17) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 11 Oktober - 15 Oktober 1899) K.G. aan asst.-genl. Kock dd. 11 Oktober 1899.
- 18) Von Quitzow se korps sou dus saam met gemelde kommando's moes optrek. Die K.G. het 'n aanval van die Engelse troepe te Dundee op Utrecht en Vryheid verwag. Sien: Ibid. p. 99 K.G. aan adv. J. de Villiers, Harrysmith dd. 11 Oktober 1899.
- 19) T.A. K.G. Band No. 353 (Krygsraadsnotule ens.) Vertroulike skrywe van K.G. dd. 12 Oktober 1899. (Van Dalsen maak dus 'n fout deur te beweer dat die opmars van die kommando's sonder 'n voorgestelde plan geskied het. (Historiese Studies. Jaargang 4. Nr. 2. Junie 1943 p. 75).

Die kommandant-generaal was onder die indruk dat die sterkste vooruitgeskewe Engelse mag in Dundee was. Hy was van plan om hulle daar uit te lok.⁽²⁰⁾ Hy sou probeer om dit te bewerkstellig deur sy leërs tussen Ladysmith en Newcastle en Dundee in te stuur om die treinspore op te breek en die verbindingslinies tussen die verskillende Engelse magte in die vermeldde stede te ontwig. Hy het nog geen plan gehad om die stede, forte of vestingwerke van die vyand tromp-op aan te val of te beleër nie. Hy wou hulle slegs op die oop veld tot die geveg uitlok⁽²¹⁾ Daarvoor was die hulp van die Vrystaatse kommando's onontbeerlik en hy het ongelukkig te veel op die hulp van die Vrystaters-gesteun (soos later geblyk het).

Die Vrystaters het al die Drakensbergpasse beset en hoofkommandant Prinsloo het persoonlik met sy laer van 7000 man⁽²²⁾ die lewensbelangrike van Reenenspas bewaak.⁽²³⁾ Kommandant generaal Joubert het Prinsloo versoek om tog so gelyk as moontlik met die Transvaalse kommando's op te tree en terselfdertyd verneem waar hulle mekaar se hande kon vat.⁽²⁴⁾ Hoofkommandant Prinsloo kon op daardie stadium nog nie sê waar hulle mekaar sou ontmoet nie, maar hy het belowe om hulle krygsplanne dadelik met sy offisiere te bespreek en spoedig daarna handelend op te tree.⁽²⁵⁾

Generaal Kock en Schiel moes in 'n stortreën en deur digte misbanke wat swaar op die berge gelê het⁽²⁶⁾ deur Bothaspas gaan. Hulle het op New Castle afgestuur.⁽²⁷⁾ Die volgende dag het hulle laers ses myl van Bothaspas af aan die Ngogorivier in Natal gestaan. Die versterkingsmag waarop generaal Kock reeds te Platrand al aangedring het (d.w.s. die Hollanderkorps) het hulle nog nie bereik nie. Om sake te vererger het daar die vorige aand 'n muitery in

die/.....

-
- 20) T.A. K.G. Band No. 346. (OTB. 11 Okt. - 15 Okt. 1899 p. 99) K.G. aan adv. J. de Villiers dd. 11 Oktober 1899.
  - 21) Ibid.
  - 22) Standard and Diggers News. 12 Oktober 1899. p. 3.
  - 23) T.A. K.G. Band No. 344 (Diverse briewe) Hoofkomdt. Prinsloo aan genl. Kock dd. 13 Okt. 1899. Opm. Die Vrystaat het nie 'n kommandant-generaal gehad nie, maar slegs 'n hoofkommandant wat as kommandant-generaal opgetree het. Sign: K.G. Band No. 263 (Brieweboek) p. 921 sekr. van K.G. aan K.G. dd. 10 Oktober 1899.
  - 24) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 11 Okt. - 15 Okt. 1899) p. 114 K.G. aan "genl." Prinsloo dd. 11 Oktober 1899.
  - 25) T.A. K.G. Band No. 344 (Diverse briewe) Hoofkomdt. Prinsloo aan genl. Kock dd. 13 Oktober 1899.
  - 26) Standard and Diggers News. 13 Oktober 1899.
  - 27) T.A. K.G. Band No. 352 (8) p. 758 H.T.D. aan K.G. dd. 14 Oktober 1899.

die kamp van die Johannesburgers ontstaan. Veldkornet Pienaar het subiet geweier om generaal Kock se bevele uit te voer. Met sulke muitery was dit vir generaal Kock moeilik om enige militêre operasies te begin en hy het die kommandant-generaal gevra om veldkornet Pienaar terug te roep en 'n versterkingsmag van minstens 500 man aan hom te stuur. Hy het ook nog 14 kiste mauserpatrone en 5000 Martini-Henri-patrone nodig gehad,⁽²⁸⁾ om uitvoering te kon gee aan die kommandant-generaal se begeerte dat aan elke man 200 patrone uitgereik moes word en 'n reserwe van 100 patrone per man meegeneem moes word.

Generaal Joubert het nie aan een van generaal Kock se versoeke voldoen nie. Hy het veldkornet Pienaar nie teruggeroep nie, maar die onrusstokers in die Johannesburg-kommando dringend vermaan om nie deur klagtes en ontevredenheid die groot en dierbare saak van Transvaal te laat skipbreuk ly nie. Hy het ook 'n beroep op generaal Kock gedoen om tog maar sover moontlik toe te gee en eensgesindheid en samewerking te probeer bevorder al ly sy eie persoon daaronder.⁽²⁹⁾

Die kommandant-generaal het verder gesê dat hy graag 'n duisend man meer aan Kock sou wou stuur in plaas van 500. Daar was egter nie 'n enkele berede manskap meer beskikbaar nie, „zoodat ik niet weet waar ik menschen vandaan zou halen voor u ....” Die kommandant-generaal het ook die hoop uitgespreek dat generaal Kock nie meer sou versuim nie, maar haastig sou opruk om by die ander kommando's aan te sluit.⁽³⁰⁾ Generaal Kock moes na Schuinshoogte naby New Castle voortbuur om die ander kommando's daar te ontmoet.

Generaal Kock het derhalwe voortgeruk en op die aand van 14 Oktober te Schuinshoogte, anderhalf uur te perd van New Castle gekempeer.⁽³²⁾ Hy het nogeens by die kommandant-generaal aangedring om die nodige ammunisie aan hom te stuur en veral die onmisbare versterkings waaraan hy reeds telkenmale gevra het en wat hy nodig gehad het „om de muiters van Johannesburg terecht te zetten”.⁽³³⁾ Aangesien die kommandant-generaal egter alreeds duidelik te kenne gegee het

dat/.....

-
- 28) T.A. K.G. Band No. 344 (Diverse briewe) Genl. Kock aan K.G. dd. 13 Oktober 1899.
- 29) T.A. K.G. Band No. 352 (OBB. Okt. 1899 - Maart 1900 pp. 74-75) K.G. aan asst.-genl. Kock dd. 14 Oktober 1899.
- 30) Ibid.
- 31) Ibid. p. 60 K.G. aan asst.-genl. Kock dd. 13 Oktober 1899.
- 32) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 11 Okt. - 15 Okt. 1899) K.G. aan asst.-genl. Meyer dd. 14 Oktober 1899.
- 33) T.A. K.G. Band No. 345. Ongedateerde skrywe van sekr. A. Kock aan K.G.

dat hy nie weet waar om versterkings vir Kock te vind nie, het Kock aan spesiale kommandant Schutte in Johannesburg getelegrafeer om dadelik 300 perderuiters, 'n aantal tente en genoeg voedsel vir drie weke aan hom te stuur.⁽³⁴⁾ Terselfdertyd het hy kaptein Eloff versoek om dadelik met uitrusting vir die Johannesburgers na die Johannesburg laer te vertrek.⁽³⁵⁾ Die Regering het egter 'n stokkie voor generaal Kock se bevele gesteeek. Kaptein Eloff is meegedeel dat die Regering nie kon toelaat dat hy die fort in Johannesburg verlaat nie.⁽³⁶⁾ Kommandant Schutte is ook deur die kommandant-generaal gelas om geen ander offisiere behalwe die opperbevelhebber se bevele uit te voer nie.⁽³⁷⁾

Generaal Kock moes derhalwe sonder versterkings en sonder kaptein Eloff se hulp klaarkom. Die veiligste weg wat hy onder die omstandighede kon inslaan was om kontak te maak met die ander kommando's om New Castle en in gedurige voeling met hulle te bly.

Kolonel Trichardt het naby New Castle te Dewetshoogte gestaan en assistent-generaal Erasmus was nie ver van hom af nie. Generaal Kock se kemp was ook nie ver daarvan-
daan geloeë nie. Die Hollanderkorps was vlak by New Castle.⁽³⁸⁾ Kommandant Lombard van laasgenoemde korps het 'n rapportganger na generaal Kock gestuur om hom mee te deel dat die Hollanderkorps op maandag 16 Oktober in New Castle by die Johannesburgers en die Duitse kommando sou aansluit.⁽³⁹⁾ Generaal Kock was in verbinding met Trichardt en hulle was albei van plan om op 16 Oktober New Castle binne te ruk.⁽⁴⁰⁾

Die Johannesburgers, Duitse kommando en die Hollanderkorps het dus te New Castle verenig. Generaal Joubert het teen laatmiddag op die 16de Oktober ook te New Castle aangekom. Hy was verskriklik gebelgd om te sien dat sy be-
roep op die kommando's om nie soos rowerbendes largs die weg te plunder nie, geen indruk op die manne gemaak het nie. Die manskappe van Boere- swel as vreemdelingkommando's het hulle eenvoudig alles in die dorp toegeëien en die be-

sittings/.....

-
- 34) T.A. K.G. Band No. 331 (Deel 1) p. 10. Spes. komdt. Jhb. aan K.G. dd. 15 Okt. 1899.
- 35) Ibid. p. 2. Genl. Kock aan SS. dd. 15 Okt. 1899.
- 36) Ibid.
- 37) Ibid. p. 10. Spes. komdt. Johannesburg aan K.G. dd. 15 Oktober 1899.
- 38) T.A. K.G. Band No. 344. Lt. kol. Trichardt aan K.G. dd. 15 Oktober 1899.
- 39) T.A. K.G. Band No. 345. Ongedateerde skrywe van sek. A. Kock aan K.G.
- 40) T.A. K.G. (i) Band No. 333 (deel 1) p. 27. Genl. Kock aan K.G. dd. 15 Okt. 1899.
(ii) Band No. 344 Lt. kol. Trichardt aan K.G. dd. 15 Okt. 1899.

sittings van die Engelse inwoners op skandelige wyse gebuit.⁽⁴¹⁾

Die Opmars van von Quitzow se Korps.

Intussen het von Quitzow se manne ook voortgeruk en op 16 Oktober was die korps te Wakkerstroom. Generaal Joubert het von Quitzow meegedeel dat generaal Lukas Meyer se kommando's te Doornberg op hom wag en sy korps se hulp dringend nodig het. Die kommandant-generaal het hom dus aangemoedig om sy opmars met spoed voort te sit.⁽⁴²⁾ Von Quitzow se opmars is egter vertraag deur die groot aantal voetgangers wat hy in sy korps gehad het. Hy het nog minstens 50 perde nodig gehad. Die korps het darem so vinnig as omstandighede dit toegelaat het aangejaag en op 18 Oktober kon von Quitzow die kommandant-generaal uit Utrecht meedeel dat hy en sy korps die volgende oggend in generaal Meyer se laer by Doornberg sou wees.⁽⁴³⁾

Te New Castle het generaal Joubert 'n krygsraad byeen-geroep.⁽⁴⁴⁾ Na sorgvuldige oorweging het hulle besluit dat generaal D. Erasmus met die grootste deel van die Boere-magte die Engelse garnisoen te Dundee uit die noorde moes aanval, terwyl Lukas Meyer die dorp uit die ooste sou aanval. Generaal Jan Kock moes langs die spoorweg na Biggarsberg opruk en die spoorlyn optreek en onder sy beheer kry om te verhinder dat versterkings uit Ladysmith na Dundee aangevoer word om die Engelse aanvoerder, majoor-generaal Penn-Symons bystand te verleen.⁽⁴⁵⁾ Generaal Kock moes egter nie verder as die Mkupipas, waar die ou Ladysmith-New Castle-pad oor die Biggarstberg gaan, deurdring nie. Van daardie gunstige stelling kon sy burgers uitvalle teen enige deel van die spoor en die spoorwegstasie te Waschbank en Elandslaagte onderneem. Hulle kon ook die flank van enige Engelse troepemag wat uit Ladysmith na Dundee, of omgekeerd beweeg, aanval.⁽⁴⁶⁾

Generaal/.....

-
- 41) (i) Van Dalsen: "Die Hollanderkorps" p. 75.
(ii) L.S. Amery: "The Times History of the War in South Africa London 1902. Vol. 11 p. 143 (Verder aangedui: "Amery: Times History....p. ....") Amery sê: ".....it must be admitted that the leading men on the Boer side did everything to carry on the war in a humane and civilised fashion," al het die burgers nie altyd die goeie voorbeeld nagevolg nie.
- 42) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899) p. 248. K.G. aan von Quitzow dd. 16 Oktober 1899.
- 43) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 2) p. 172. Von Quitzow aan K.G. dd. 18 Okt. 1899.
- 44) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 2) p. 182. H.T.D. aan asst.-genl. Grobler dd. 18 Okt. 1899.
- 45) Van Dalsen: "Die Hollanderkorps"... p. 75.
- 46) (i) Ibid.
(ii) Amery: "Times History" Vol. 11 p. 175.
(iii) B.J. Viljoen "Mijne Herinneringen uit den Anglo Boere-Oorlog" Amsterdam 1902. p. 22 (Verder aangedui: Viljoen "Mijne Herinneringen....p.....").

Generaal Kock het derhalwe op 18 Oktober van New Castle na Dannhauser-stasie vertrek en generaal Joubert het verwag dat hulle gou met die vyand in botsing sou kom.⁽⁴⁷⁾ Op dieselfde dag het hoofkommandant Prinsloo se kommando's uit Van Reenenspas opgeruk en Besterstasie in Natal beset. Dit was na sir George White, die Engelse opperbevelhebber in Natal, se maning 'n bietjie te naby aan Ladysmith en hy het 'n troepemag met kanonne in die rigting van Besterstasie uitgestuur om die Vrystaters voor te keer. Hoofkommandant Prinsloo het derhalwe begeer om so gou as moontlik met generaal Joubert se voorhoede (genl. Kock en sy mag) in verbinding tekkom.⁽⁴⁸⁾

Generaal Kock se loërmag was toe juis op pad na die Biggarsbergpas. Te New Castle het egter 'n klompie van Schiel se voetgangers agtergebly. Met Schiel uit die weg het hulle gou moeilikheid veroorsaak. Hulle het geweier om aan hul offisiere se bevele gehoor te gee en het die Boerewagte in die dorp met hul wapens bedreig. Resident-vrederegter Moodie het die belhamels gearresteer en in die gevangenis geplaas. Dit het egter niks gehelp nie.⁽⁴⁹⁾ Die kommandant-generaal wat toe in Dannhauser was, het die Duitsers beveel om onmiddellik agter kommandant Schiel aan te trek en gesê dat hy nie weer wil hoor dat hulle moeilikheid veroorsaak nie.⁽⁵⁰⁾

Waar generaal Kock hom presies bevind het toe hoofkommandant Prinsloo se magte naby Besterstasie om 10-uur vm. op 18 Oktober 1899 die eerste warm skermutseling met die Engelse magte uit Ladysmith gehad het,⁽⁵¹⁾ kon generaal Joubert nie sê nie. Hy het egter gewet dat hulle OOR die Biggarsberg sou gaan.⁽⁵²⁾

Die kommandant-generaal het hoofkommandant Prinsloo moegedeel dat hy van plan was om Dundee op 20 Oktober aan te val en het die Vrystaatse aanvoerder versoek om die vyand so veel as moontlik te verhinder om versterkings uit Ladysmith aan te voer.⁽⁵³⁾

Generaal/.....

-
- 47) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 2) p. 182. H.T.D. aan asst.-genl. Grobler dd. 18 Oktober 1899.
- 48) Ibid. p. 195. „Genl.“ Prinsloo aan K.G. dd. 19 Okt. 1899.
- 49) Ibid. (Deel 3) p. 287 R.V.R. New Castle aan K.G. dd. 20 Okt. 1899.
- 50) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899 p. 310) K.G. aan R.V.R. New Castle dd. 22 Oktober 1899 (Nota: Dié groepie Duitsers was dus tydens die Elandsleagteslag nog ver van die Duitse kommando af).
- 51) T.A. SS. R. 407/99^x. Sts. pres. Bloemfontein aan sts. pres. Pretoria dd. 19 Oktober 1899.
- 52) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899 p. 291) K.G. aan „genl.“ Prinsloo dd. 19 Oktober 1899.
- 53) Ibid.

Generaal Kock het intussen vinnig na die Biggarsberg opgeruk. As 'n laaste poging om iewers hulp in die hande te kry en ook om gedurig kontak te hou met nog 'n Boeremag, het hy aan luitenant-kolonel Trichardt geskrywe om hom met die artillerie te volg en op Waschbank af te stuur want Kock het slegs twee kanonne by hom gehad. Die kommandant-generaal het generaal Kock se skrywe aan Trichardt ter insae gekry en generaal Kock onmiddellik meegedeel dat Trichardt nie na Waschbank kon gaan nie. Trichardt is naamlik deur die kommandant-generaal beveel om Dundee dieselfde nag nog aan te val.⁽⁵⁴⁾ Vervolgens het generaal Joubert aan Kock geskrywe:

„Daarom moet Uw maar ten spoedigste oprukken tot daar waar U een mooie plek, zoo nabij Ladysmith als mogelijk vindt en den trein met uw twee kanonnen kunt beschietsen en gij op eigen wieken kunt drijven totdat wij zien wat van Dundee worden zal, want daar is de macht vast en sterk, zoodat u niet al dadelijk van daar hulp kunt verwachten.⁽⁵⁵⁾

Hoe generaal Kock hierdie laaste bevel van generaal Joubert geïnterpreteer het, sal ongelukkig nooit bekend word nie. Het hy uit die woorde „zoo nabij Ladysmith als mogelijk“ verstaan dat hy nie in die Biggarsbergpas moes bly lê nie? Het die woorde „op eigen wieken kunt drijven“ Kock laat dink dat hy sy eie diskresie maar kon gebruik en dat die krygsraadsbesluit wat te New Castle geneem is daar-deur verval? Die naaste spoorwegpunt aan die Biggarsbergpas, minstens agtien of twintig myl van die berg geleë, is Elandslaagte. Op daardie afstand kon generaal Kock weinig met sy kanonne teen pantsertreine uitrig. Moes hy sy enigste kanonne alleen vooruitstuur sonder 'n behoorlike bedekkingsmag, om die treine te verhinder om deur te gaan na Dundee? Was hy dus deur generaal Joubert se opdrag geregverdig om die Biggarsbergpas te verlaat en Elandslaagte as 'n „mooier plek“ te baskou waar hy die treine behoorlik onder vuur kon neem?

Hoe generaal Kock oor die laaste bevel van die kommandant-generaal gecoordeel het, kan alleen gegis word. Sy enigste hoop op hulp was die magte van hoofkommandant Prinsloo te van Reenenspas en Bosterstasie. Hy het dus vinnig „op eie wieke“ vooruitgedrywe en op 19 Oktober het hy in die Biggarsbergpas aan die Sondagsrivier gestaan. Twee patrollies - een van die Duitse kommando onder veldkornet Potgieter en die ander van die Fordsburgkommando onder veldkornet Pinaar - is vooruitgestuur om te verken. Hulle

moes/.....

54) T.A. K.G. Band No. 352 (OBB. Okt. 1899 tot Maart 1900 p. 110) K.G. aan genl. Kock dd. 20 Oktober 1899.

55) Ibid.

moes nie 'n geveg aanknoop as hulle die vyand teenkom nie. Veldkornet Potgieter het na Waschbank gegaan waar hy in stryd met sy bevele, 'n proviandtrein met sy 25 man aangeval en oormeester het. Daarna is hy verder suid na Elandslaagte-stasie waar hy by veldkornet Pienaar aangesluit het. 'n Trein het die stasie juis op daardie oomblik verlaat en die twee veldkornette het 'n futiele poging aangewend om die trein te oorrampel. Die spoorlyn is egter deur hulle opgebreek en 'n tweede voorrade trein wat uit Ladysmith op pad na Dundee was het sodoende in hulle hande geval. Die trein was belaaie met slagvee, kledingstukke en mondprovisie benewens 'n groot hoeveelheid sterk drank wat alles vir Dundee bestem was. (56)

'n Rapportganger het die nuus aan kommandant Schiel gebring en hom meegedeel dat veldkornet Potgieter hulp nodig het. Luitenant-kolonel Schiel het onmiddellik die berig na generaal Kock aangestuur en met 'n sterk afdeling van sy manskappe na die stasie by Elandslaagte afgesak. (57) Generaal Kock het weer op sy beurt die berig van die gebeure te Waschbank aan die Regering en kommandant-generaal getelegrafeer. (58) Dit was die laaste berig wat generaal Joubert van generaal Kock voor die noodlottige Elandslaagteslag ontvang het. (59) In weerwil van kommandant Ben Viljoen se ernstige waarskuwing het generaal Kock besluit om op 20 Oktober met sy hele mag stellings by die stasie in te neem. (60) Toe genl. Kock te Elandslaagte aangekom het, het Adolf Schiel hom opgesoek en ook daarop gewys dat die terrein in die omgewing van die stasie geen behoorlike verdedigingsstellings bied nie. Buitendien was dit nie hulle doel om gevegte uit te lok nie. Hulle moes alleen die spoorwegstawe opbreek en aansluiting met die Vrystaters bewerkstellig. Generaal Kock het Schiel se advies ook in die wind geslaan (61) en beveel dat die klein mag van onder die een duisend man met slegs twee kanonne stelling moes neem in 'n geringe klipperige hoogtetjie ongeveer 'n myl suid-oos van die stasie. (62)

Middelerwyl/.....

-
- 56) Van Dalsen: „Die Hollanderkorps” p. 76.
  - 57) A. Schiel: „23 Jahre.....” p. 414.
  - 58) T.A. K.G. Band No. 333 (Deel 3) p. 291. H.T.D. aan K.G. dd. 20 Oktober 1899.
  - 59) T.A. K.G. Band No. 352 (OBB. Okt. 1899-Maart 1900) pp. 112-113 K.G. aan genl. Kock dd. 21 Okt. 1899.
  - 60) B. Viljoen: „Mijne Herinneringen”.....p.23.
  - 61) A. Schiel: „23 Jahre.....” p. 419.
  - 62) Amery: „Times History.....” Vol. II p. 176.

Middelerwyl het generaal Lukas Meyer die Engelse te Talanaberg voor Dundee aangeval. Die geveg het op dieselfde dag dat generaal Kock stellings te Elandslaagte ingeneem het, naemlik 20 Oktober, losgetars. Dit was 'n harde geveg waarby die Boerekommando's swaar verliese gely het.⁽⁶³⁾ Die Engelse aanvoerder, generaal Penn-Symons het gesneuwel en sy plek is deur generaal J.H. Yule ingeneem.⁽⁶⁴⁾ Om 5-uur nm. op 21 Oktober 1899 het Yule voorbereidsels begin tref om Dundee te ontruim en op Ladysmith - reg in generaal Kock se rug - terug te val. Generaal Joubert wat gevrees het dat generaal Kock se magte onvoldoende was om Yule te stuit, het 'n beroep op hoofkommandant Prinsloo gedoen om die terugvallende Engelse voor te sny en generaal Jan Kock sodoende te hulp te kom.⁽⁶⁵⁾ Die kommandant-generaal het ook 'n skrywe aan generaal Kock gerig waarin hy hom verwyt het dat hy sedert die gebeure by Waschbank niks van hom laat hoor het nie. Hy het aan die hand gedoen dat generaal Kock sy kommando's liewer na Glencoe moes terugbring.⁽⁶⁶⁾

Die kommandant-generaal was egter so bekommerd oor generaal Kock se onheilspellende stilswye, dat hy veldkornet W. Pretorius te Hattingspruit gelas het om onmiddellik tien van sy beste perderuiters uit te stuur om na generaal Kock te gaan soek. As hulle sy laer opgespoor het, moes hulle hom waarsku dat generaal Yule aan die kom was.⁽⁶⁷⁾

Die Einde van Adolf Schiel se Duitse Kommando. Op daardie oomblik was daar vir generaal Kock egter geen tyd of geleentheid om briewe te skrywe nie, of berigte oor die lot wat sy kommando's getref het, na die kommandant-generaal te stuur nie. Sy klein Gideonsbende was in 'n verbete stryd op lewe en dood gewikkel.

Die Engelse opperbevelhebber het op 19 Oktober 'n kommervolle dag in Ladysmith deurgebring. Sy direkte verbinding met Dundee was verbreek deur die kommando's van generaal Kock wat die treinspoore te Elandslaagte en Waschbank verniel het. Die gevegte om Dundee het begin en aan die westekant is Ladysmith deur die Vrystaters te Eesterstasie bedreig.⁽⁶⁸⁾

Generaal/....

-
- 63) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899 p. 302) K.G. aan Genl. Prinsloo dd. 21 Oktober 1899.
- 64) Amery: "Times History...." Vol. II pp. 161 & 209.
- 65) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899 p. 302) K.G. aan "genl" Prinsloo dd. 21 Oktober 1899.
- 66) T.A. K.G. Band No. 352 (OBB. Okt. 1899 - Maart 1900) pp. 112-113. K.G. aan esst.-genl. Kock dd. 21 Oktober 1899.
- 67) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899) p.307. K.G. aan vkt. Pretorius dd. 21 Oktober 1899.
- 68) Amery: "Times History....." vol. II p. 176.

Generaal J.D.P. French het die oggend van 20 Oktober 'n verkenningsstog na Elandslaagte onderneem en vasgestel dat die magte van generaal Kock maar gering in getal was en baie swak stellings gehad het. Dieselfde middag het 'n berig uit Dundee gemeld dat die Engelse troepe daar goeie rekenskap van hulself gegee het en nie die slegste in die eerste ronde van die geveg afgekom het nie. Die feit dat die Boeremag by Elandslaagte so klein en swak ingegrawe was en die gerusstellende nuus uit Dundee, het sir G. White laat besluit om generaal Kock aan te val. Hy wou probeer om sy direkte verbindingslinie met Dundee te herstel. Om dit te wagte te bring moes die hinderlike Boeremag by Elandslaagte uit die weg gëvee word.⁽⁶⁹⁾

Generaal John French het gevolglik vroeg in die oggend van 21 Oktober met 5 eskaders van die Imperial Light Horse, 'n halwe bataljon van die Manchester Regiment en die Natal Volunteer Field Battery na Elandslaagte vertrek, om die Boere te verdrywe en die spoor- en telegraafverbindinge met Dundee te herstel. Om 8.30 vm. het hy onverwags op die Boere afgekom en met sy kanonne op die koppies waar generaal Kock stelling ingeneem het, losgebrand. Die Boere-artilleriste het dedelik geantwoord en seos Amory dit uitdruk „the Boer artillery practise was a revelation.“ Die eerste twee granate het tussen die Engelse kanonniers gebars en dood en verwoesting gesaai. French het geprobeer om die vuur te beantwoord maar generaal Kock se twee kanonne het die wêreld vir hom so warm gemaak, dat hy verplig was om sy mag na Modderspruit terug te trek. Intussen het hy 'n boodskap aan sir George White in Ladysmith gestuur, om versterkings na Elandslaagte aan te voer.⁽⁷⁰⁾

Die Engelse opperbevelhebber in Natal het dedelik 1 eskader van die 5th Lancers, 1 eskader van die 5th Dragoon Guards, 7 kompanjies van die Devonshire Regiment se eerste bataljon, 5 kompanjies van die Gordon Highlanders se eerste bataljon en die 21ste en 42ste batterye van die Royal Field Artillery na French gestuur.⁽⁷¹⁾ Die Engelse mag het toe bestaan uit 3496 manskappe met meer as 2000 perde, 18 kanonne en 6 masjiengewere.⁽⁷²⁾

Teenoor/.....

---

69) Ibid. pp. 176-177.

70) Ibid. pp. 177-178.

71) Ibid. p. 179.

72) History of the War in South Africa. 1899-1902. Compiled by Direction of His Majesty's Government by Major General Sir Frederick Maurice, K.C.B., with a staff of officers. London 1906 Vol. I p. 464.

Teenoor hierdie geweldige oormag het generaal Kock met 'n handjievoll mense te staan gekom. Daar was verdeeldheid en muitery onder sy kommando's en toe hulle Elandslaagte bereik het, was sy mag reeds baie kleiner as wat dit by Kliprivier in die Vrystaat was. Verel die getalle in die Duitse kommando het vinnig na die sterkte van 'n korpsie afgeneem. Behalwe die feit dat von Quitzow van die Duitse kommando weggebreek en 'n aantal van Schiel se manne na hom oorgeloop het, het meer as sestig van sy voetgangers in New Castle agtergebly omdat hulle die snelheid van die opmars vertraag het.⁽⁷³⁾ Schiel het dus met slegs 150 man te Elandslaagte aangekom. Die sterkte van generaal Kock se mag kan derhalwe naastenby as volg vasgestel word:-

Johannesburgers onder kommandant Viljoen:	400
Duitse kommando onder kommandant Schiel :	150
Hollanderkorps onder kommandant Lombard :	108
Vrystaters wat by Kock aangesluit het :	<u>100</u>

Totaal: 758⁽⁷⁴⁾

Vanaf elfuur die oggend het French se versterkings begin aankom. Teen drie-uur in die middag was hulle almal daar. Kommandant Schiel het met 'n afdeling van sy manne 'n uitval in die rigting van Modderspruit gemaak om vas te stel wat van die Engelse geword het. Om drie-uur nm. het French sy troepe gereed gehad vir die aanval en die Dragoon Guards vooruitgestoot om Schiel te stuit. Op daardie uur het "die konsert in die hel" te Elandslaagte losgebars.⁽⁷⁵⁾

Dit was maar 'n uur of drie voor sonder en al wat die klein klompie boere kon doen was om soos besetenes te veg ten einde die vyand van hulle weg te hou totdat die duisternis toesak. Onder beskerming van die nag kon soveel Boere as moontlik ontvlug, want dit was van die eerste skoot af duidelik dat hulle nie teen die oormag kon standhou nie. In die hitte van die stryd het die dappers graaf Harre Zeppelin in die volle gallop van sy perd afgestort met 'n Engelse koeël deur sy kop. Nouliks het sy leweloze liggaam die aarde getref of 'n snerpemde stuk lood het ook deur kommandant Schiel se been gaskeur en hy het hulpeloos teen die grond neergesak. Die singende koeëls het links en regs onder die oorblyfsels van die Duitse kommando gemaai.

Van/.....

-
- 73) F.A. K.G. Band No. 333 (Deel 4) p. 388 R.V.R. New Castle aan K.G. dd. 22 Oktober 1899.
- 74) A. Schiel: "23 Jahre....." p. 439.
- 75) Amery: "Times History....." p. 180. Kaptein de Witt Hamer wat te Elandslaagte gevang is, het die slag later as "n konsert in die hel" beskrywe.

Van die Afrikanerafdeling het die reuse gestalte van veldkornet Potgieter uitgestrek tussen die klippe gelê. Hy was dood en nie ver van hom af nie het sy jonger broer met 'n swaar wond van die pyn gekrul. Die assistent-veldkornet Dierking was dood en orals het gewondes gelê. Duitser, Hollander en Boer het skouer aan skouer gestry met een oog op die vyand en die ander op die son. Die nag alleen kon uitkoms bring.

Namate die duisternis oor die slagveld te Elandslaagte gedaal het, het die manne van generaal Kock wat nog kon wegkom die terrein in wênorde verlaat. Meer as die helfte van generaal Kock se mag het ontvlug en in die laaste stadium van die gevegte het nouliks 500 man van die Boeremag die aanvalle van die magtige Britse leër trotseer. Die nag het eindelijk 'n genadige einde aan die slagting gemaak. 'n Deurdringende misreën het seggies oor die veld begin uit-sak asof die Voorsienigheid die aaklige bloedspore van die stryd wou uitwis. In die donker het die soektog na gewondes begin en tussen die klippe op die koppie is die moedige, gryse figuur van generaal Jan Kock ook aangetref. Hy was dodelik gewond. (76)

Die Johannesburgers en die twee vreemdelingskorps is totaal verslaan. Gelukkig het 'n groot deel van hulle, wat nie deur die lansiers voorgekeer en gedood of gemartel is met talle spiessteke nie, daarin geslaag om te ontkom. Al hul uitrusting en hul twee kanonne het egter in die hande van die vyand geval. (77)

Die verpletterende neerlaag te Elandslaagte het die einde van die Duitse kommando beteken. Hul aanvoerder Adolf Schiel is deur die Engelse gevang en na St. Helena gestuur. Hul uitrusting en baie van hul perde het verlore gegaan en die oorblyfsels van die kommando het in enkele verspreide groopies in die nag na New Castle teruggevlug. (78)

Die Duitse kommando was totaal opgebreek en die Duitsers moes heeltemal herorganiseer word.

- 76) (i) Ibid. pp. 180-195.
(ii) A. Schiel: "23 Jahre....." pp. 415-437.
(iii) B.J. Viljoen: "Mijne Herinneringen..." pp. 24-38.

- 77) T.A. K.G. (i) Band No. 352 (OBB. Okt. 1899-Maart 1900. pp. 123-4). K.G. aan J. Lombard dd. 24 Oktober 1899.
(ii) Band No. 346 (OTB. 12 Okt-30 Okt. 1899. p. 214). K.G. aan SS. dd. 26 Oktober 1899.
(iii) Band No. 344. Beëdigde verklaring van A.Schapers. dd. 28 Oktober 1899.

- 78) T.A. K.G. Band No. 346 (OTB. 16 Okt. - 23 Okt. 1899) p. 320. K.G. aan komdt. Trichardt dd. 22 Oktober 1899.